

ТАВРІЙСЬКИЙ *ДЕРЖАВНИЙ*
АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДМИТРА МОТОРНОГО
КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИЦТВА, ТОРГІВЛІ ТА
БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальностей
«Маркетинг», «Фінанси, банківська справа та страхування»,
«Менеджмент», «Публічне управління та адміністрування»,
«Облік і оподаткування»

денної форми навчання

Мелітополь, 2021

УДК 631.1 (07)
ББК 65.9 (2) 32 я 73

Економіка підприємства. Методичні вказівки для практичних занять для студентів факультету економіки та бізнесу за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Бакалавр» спеціальності «Маркетинг», «Фінанси та банківська справа», «Менеджмент», «Публічне управління та адміністрування», «Облік і оподаткування» – Таврійський державний агротехнологічний університет, 2021. –88 с.

Розробник:

к.е.н., доцент кафедри ПТБ

Лариса БОЛТЯНСЬКА

Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри ПТБ «25» вересня 2021 р., протокол № 2. Затверджено методичною комісією факультету економіки та бізнесу «03» 10. 2021 р., протокол № 2.

Вступ.

Економіка – це сукупність засобів, законів та правил ведення господарства. Вона включає широкий спектр матеріальних і нематеріальних об'єктів, процесів, способів виробництва і розподілу матеріальних та духовних благ.

Високоєфективну і конкурентоспроможну економіку можуть сформувати та розвивати тільки професійно компетентні і досвідчені управлінські кадри всіх рівнів.

Методичні вказівки з економіки підприємств відображають активні форми навчання, до яких відносять семінари з основних теоретичних тем курсу та розв'язання практичних завдань з подальшим аналізом висновками та пропозиціями. Мають за мету допомагати студентам ліпше сприймати та засвоювати теоретичний та методичні положення.

Кількість і характер включених до рекомендацій практичних і семінарських завдань дозволяють їх розв'язувати та аналізувати не тільки під час проведення аудиторних занять, а й самостійно при виконанні письмових завдань.

Кожне заняття починається з визначення його мети. На початку кожної теми наводиться перелік ключових термінів і понять, основні положення даної теми та методичні рекомендації його виконання.

Перед виконанням розрахункових завдань необхідно опрацювати теоретичний матеріал за обраною темою. Розрахунки проводяться у вказаних таблицях за індивідуальним варіантом.

Додані до кожного заняття питання для самостійного поглибленого вивчення можуть бути використані для організації дискусій із теоретичних і методичних питань, проведення студентами наукових досліджень відповідного рівня, визначення тематики курсових та дипломних робіт.

Мета курсу – сформувати уявлення про економічні засади функціонування підприємств, внутрішнього і зовнішнього середовища його діяльності.

Предмет курсу – вивчення процесу економічних відносин функціонування підприємств в сучасних умовах і обґрунтування основних напрямків їх удосконалення.

Завдання курсу – на основі характеристики діяльності підприємства засвоїти основні поняття та категорії курсу економіка підприємства; оволодіти навичками дослідження взаємовідносин підприємства з іншими суб'єктами господарської діяльності, державою та ринком; сформувати уміння в проведенні розрахунків показників процесу діяльності підприємства; зорієнтувати студентів до вибору важливих напрямків розвитку підприємств в сучасних умовах.

В результаті вивчення дисципліни студент повинен

знати:

- ✓ сутність господарської діяльності та основні важелі регулювання господарської та підприємницької діяльності на Україні;
- ✓ поняття підприємства, їх класифікацію за ознаками, види й організаційно-правові форми підприємств;
- ✓ основи управління та характеристику структур управління підприємством;
- ✓ сутність, функції та структуру ринку, аналізувати та прогнозувати попит на продукцію, товари (послуги);
- ✓ склад та характеристику виробничих ресурсів підприємства та показники ефективності їх використання;
- ✓ сутність виробничої програми підприємства, її завдання та характеристику;

- ✓ характеристику техніко–технологічної бази та організаційно–економічне управління технічним розвитком підприємства;
- ✓ сутність, принципи організації виробництва, її типи, форми і методи;
- ✓ склад системи управління якістю та конкурентоспроможності продукції;
- ✓ методи вимірювання та фактори зростання продуктивності праці;
- ✓ характеристику та класифікацію витрат підприємства, групування витрат виробничої собівартості за статтями;
- ✓ сутність і види прибутку та механізм визначення ефективності діяльності підприємства;
- ✓ поняття та умови проведення реструктуризації та санації підприємств;
- ✓ поняття та причини банкрутства, методичні підходи до оцінки предбанкрутного стану підприємств, процедуру ліквідації підприємства, шляхи подолання банкрутства.

вміти:

- ✓ викласти лекційний матеріал з врахуванням самостійного завдання;
- ✓ характеризувати поняття підприємства та підприємницька діяльність, визначати основні загальні функції організаційно – правових форм підприємств;
- ✓ проводити оцінку та прогнозування попиту;
- ✓ розраховувати структуру виробничих ресурсів підприємства;
- ✓ визначити показники забезпеченості та ефективності використання виробничих ресурсів підприємства;
- ✓ розраховувати структуру нематеріальних ресурсів та проводити їх оцінки, проводити нарахування амортизаційних відрахувань нематеріальних активів;
- ✓ визначити показники ефективності використання інвестицій та технічних нововведень на підприємстві;
- ✓ розраховувати структуру витрат виробництва та визначити вплив різноманітних факторів на рівень собівартості продукції;
- ✓ використовувати методику визначення економічної ефективності виробництва продукції;
- ✓ дати характеристику видам ризику та його факторам, дати характеристику причинам банкрутства та його процедури, визначити ймовірність банкрутства.

4 СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Номер тижня	Вид занять	Тема заняття або завдання на самостійну роботу	Кількість			
			годин			балів
			Лк.	Пр.	СРС	
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи підприємства та підприємницької діяльності, товарна і цінова політика, результативність діяльності підприємства.						
1	Лекція 1	Основи підприємництва	2			2
	Семінарське заняття 1	Основи підприємництва		2		1
	Самостійна робота 1	Робота на навчально-інформаційному порталі			8	
2	Лекція 2	Види і організаційно правові форми підприємств. Виробнича програма підприємства.	2			2
	Практична робота 2	Види і організаційно правові форми підприємств. Виробнича програма підприємства.		2		1
	Самостійна робота 2	Виконання практичних завдань, робота на навчально-інформаційному порталі			8	2
3	Лекція 3	Витрати на виробництво і реалізацію продукції.	2			2
	Практична робота 3	Витрати на виробництво і реалізацію продукції.		2		1
	Самостійна робота 3	Виконання практичних завдань, робота на навчально-інформаційному порталі			8	2
4	Лекція 4	Фінансово – економічні результати діяльності підприємства.	2			2
	Практична робота 4	Фінансово – економічні результати діяльності підприємства.		2		1
	Самостійна робота 4	Виконання практичних завдань, робота на навчально-інформаційному порталі			8	3
5	Лекція 5	Товарна та цінова політика підприємства	2			2
	Практична робота 5	Товарна та цінова політика підприємства		2		1
	Самостійна робота 5	Виконання практичних завдань, робота на навчально-інформаційному порталі			8	3
6-7	ПМК 2					10

Всього за змістовий модуль 1			10	10	40	35
Змістовий модуль 2. Ресурсне забезпечення, інвестиційна та інноваційна діяльність підприємства та ефективність його діяльності						
8	Лекція 8	Персонал підприємства, продуктивність та оплата праці	2			2
	Практична робота 8	Персонал підприємства, продуктивність та оплата праці		2		2
	Самостійна робота 8	Виконання практичного завдання та робота на навчально-інформаційному порталі			8	2
9	Лекція 9	Основний капітал підприємства	2			2
	Практична робота 9	Основний капітал підприємства		2		1
	Самостійна робота 9	Виконання практичного завдання та робота на навчально-інформаційному порталі			8	2
10	Лекція 10	Оборотні кошти підприємства	2			2
	Практична робота 10	Оборотні кошти підприємства		2		1
	Самостійна робота 10	Виконання практичного завдання та робота на навчально-інформаційному порталі			8	2
11	Лекція 11	Інвестиційна та інноваційна діяльність	2			2
	Практична робота 11	Інвестиційна та інноваційна діяльність		2		1
	Самостійна робота 11	Виконання практичних завдань, робота на навчально-інформаційному порталі			8	1
12	Лекція 12	Ефективність діяльності підприємства та його конкурентоспроможність	2			2
	Практична робота 12	Ефективність діяльності підприємства та його конкурентоспроможність		2		1
	Самостійна робота 12	Виконання практичних завдань, робота на навчально-інформаційному порталі			8	2
13-14	ПМК 2					10
Всього за змістовий модуль 2			10	10	40	35
Разом ПМК1 та ПМК2			20	20	80	70
Екзамен						30
Разом						100

ЗАНЯТТЯ 1.

(2 год.)

Тема: Основи підприємництва.

Мета: Засвоїти поняття «підприємництво», ознаки та принципи здійснення підприємницької діяльності. Опанувати форми та моделі підприємницької діяльності.

В результаті розгляду теоретично-практичних питань студент повинен *вміти*:

- характеризувати підприємницьку та господарську діяльність,
- визначати типи підприємницької діяльності, принципи та моделі.
- формулювати поняття та особливості малого підприємництва.

План семінару:

1. Підприємство, як сучасна форма господарювання.
2. Принципи здійснення, форми і моделі підприємницької діяльності.
3. Типи підприємницької діяльності та їх особливості.
4. Основні форми комерційних підприємств.
5. Мале підприємництво в ринкових умовах.

Терміни та поняття.

Підприємницька та господарська діяльність, форми підприємницької діяльності, товариства, моделі підприємництва, виробнича і посередницька діяльність, мале підприємництво, малі підприємства.

Основні положення.

Господарська діяльність - діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність, може здійснюватись і без мети одержання прибутку.

Підприємець - це суб'єкт, який поєднує в собі новаторські, комерційні та організаторські здібності для пошуку і розвитку нових видів, методів виробництва, нових благ та їх нових якостей, нових сфер застосування капіталу.

Одноосібне володіння - підприємство, власниками якого є одна особа або одна сім'я, які отримують весь дохід.

Загальне (просте) товариство є асоціацією двох або декілька людей - співвласників з метою отримання прибутку.

Товариства з обмеженою відповідальністю – вид товариства, яке створено одним або декілька партнерами, чия відповідальність не обмежена і один, або декілька партнерів, відповідальність яких обмежена в межах вкладеного ними капіталу.

Договірне товариство - створюють юридичні та фізичні особи, які знаходять вигоду в сумісних діях на ринку, але не хочуть втратити своєї самостійності - об'єднувати свій капітал або створювати нову юридичну особу з відокремленою від засновників власністю.

Корпорація - є договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників

Виробнича підприємницька діяльність орієнтується на виробництво й просування на ринок традиційних або інноваційних видів цих товарів.

Агентування - форма господарювання, за якої агент (посередник) діє від імені та на користь відповідного виробника або споживача.

Оптово-роздрібна фірма (база) - безпосередня реалізація продукції виробничого і споживчого призначення з використанням традиційних форм продажу товарів.

Торговий дім - здійснення експортно-імпортних операцій, включаючи організацію виставок і реклами, із заснуванням своїх представництв в інших країнах.

Дистриб'ютор - придбання безпосередньо у виробників та реалізація (розподіл) товарів своїм постійним клієнтам.

Дилер - перепродаж товарів від свого імені та за власний рахунок.

Комівоязер - продаж товарів із доставкою покупцям.

Аукціон проводиться у формі прилюдного торгу з попереднім оголошенням стартової ціни (початкової ціни, з рівня якої розпочинається торг) і лоту (неподільної партії товару).

Біржа - форма постійно діючого оптового ринку.

Питання для перевірки

1. Охарактеризуйте поняття «підприємство», ознаки та принципи здійснення підприємницької діяльності.
2. Суб'єкти підприємницької діяльності, її функції та види підприємницького бізнесу.
3. Особливості форм підприємництва.
4. Одноосібна форма підприємництва.
5. Товариства як форма підприємницької діяльності, види товариств.
6. Корпорації: переваги і недоліки.
7. Моделі підприємницької діяльності.
8. Типи підприємницької діяльності.
9. Особливості посередницької підприємницької діяльності.
10. Основні форми комерційних підприємств.
11. Сутність та значення малого підприємства, його функції.
12. Класифікація малих форм господарювання.

ЗАНЯТТЯ 2.

(2 год.)

Тема: Види і організаційно правові форми підприємств. Виробнича програма підприємства.

Мета: Опанувати сутність та основні види підприємств, їх організаційно-правові форми, поняття виробничої програми. Засвоїти основні показники виробничої програми.

В результаті розгляду теоретично-практичних питань студент повинен *вміти*:

- характеризувати класифікацію підприємств та їх видів;
- визначати напрями діяльності підприємств;
- розкривати поняття виробничої програми, виробничої потужності;
- оволодіти методикою визначення показників виробничої програми;
- володіти і орієнтуватися в методиці визначення виробничої потужності;
- оцінювати показники виробничої програми в аграрних підприємствах.

План семінару:

1. Організаційно – правові форми підприємств і їх класифікація.
2. Напрями діяльності підприємств.
3. Організаційно – правові форми об'єднань підприємств.
4. Сутність та основні поняття виробничої програми.
5. Складові елементи виробничої програми.

6. Визначення натуральних показників виробничої програми. Їх сутність.
7. Визначення вартісних показників виробничої програми, їх різновиди.
8. Поняття виробнича потужність підприємства.

Терміни і поняття:

Виробнича програма, номенклатура, асортимент, показники виробничої програми, обсяг виробництва, державний контракт и державне замовлення, планування виробничої програми, виробнича потужність.

Основні положення.

Господарський кодекс України: регламентує порядок створення, реєстрації, ліквідації і реорганізації підприємств; розкриває загальні принципи управління підприємством і самоврядуванням трудового колективу; розглядає механізм формування і використання майна підприємств; визначає види господарської, економічної і соціальної діяльності підприємств; фіксує права і відповідальність у здійсненні господарської діяльності; регулює відносини з іншими господарюючими суб'єктами та державою.

Статут підприємства - це комплекс обов'язкових правил, що регулюють його взаємовідносини з іншими суб'єктами господарювання, а також індивідуальну діяльність. Статут затверджується власником майна, а для державних підприємств - власником майна за участю трудового колективу.

Трудовий колектив підприємства являє собою усіх громадян, які своєю працею беруть участь в його діяльності на основі трудового договору (контракту, угоди), а також інших форм, що регулюють трудові відносини працівника з підприємством.

Колективний договір - це угода між трудовим колективом в особі профспілки та адміністрацією або власником, яка щорічно переглядається і регулює їх виробничі, економічні і трудові відносини.

Індивідуальне підприємство - це підприємство, засноване на особистій власності фізичної особи та виключно її праці.

Сімейне підприємство - це підприємство, засноване на власності та праці громадян України - членів однієї сім'ї, які проживають разом

Приватне підприємство - це підприємство, засноване на власності окремого громадянина України, з правом найму робочої сили.

Колективне підприємство - це підприємство, засноване на власності трудового колективу підприємства, кооперативну, іншого статутного товариства, громадськості та релігійної організації.

Державне комунальне підприємство - це підприємство, засноване на власності адміністративно-територіальних одиниць.

Державне підприємство - це підприємство, засноване на загальнодержавній власності.

Спільне підприємство - це підприємство, засноване на базі об'єднання майна різних власників (змішана форма власності). Серед засновників спільного підприємства можуть бути юридичні особи і громадяни України та інших держав.

Іноземне підприємство - це підприємство, засноване на власності юридичних осіб і громадян інших держав.

Інноваційна діяльність охоплює науково-технічні розробки, технологічну і конструкторську підготовку виробництва, впровадження технічних, організаційних та інших нововведень, формування інвестиційної політики на найближчі роки, визначення обсягу необхідних інвестицій тощо. Здійснюється на основі результатів вивчення ринку товарів.

Виробнича діяльність підприємства, її організація та оперативне регулювання в просторі й часі.

Комерційна діяльність відображає ефективність інноваційно-виробничих процесів, досягнення успіху комерційної діяльності здійснюється за рахунок дійової реклами і безпосередньої організації збуту продукції, розвитку системи товарних бірж, належне стимулювання покупців.

Післяпродажний сервіс багатьох видів товарів - охоплює пусконаладжувальні роботи у сфері експлуатації (використання) куплених на ринку товарів, їхнє гарантійне технічне обслуговування протягом певного терміну, забезпечення необхідними запасними частинами і проведення ремонтів під час нормативного строку служби.

Економічна діяльність підприємства – включає стратегічне та поточне планування, облік і звітність, ціноутворення, систему оплати праці, ресурсне забезпечення виробництва, зовнішньоекономічну та фінансову діяльність тощо.

Соціальна діяльність - впливає на ефективність інших напрямків діяльності (інноваційної, виробничої, комерційної, економічної), результативність яких залежить від рівня професійної підготовки й всіх категорій працівників, мотиваційного механізму та інш.

Господарські товариства - це підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку.

Асоціація - найпростіша форма договірної об'єднання підприємств з метою постійної координації господарської діяльності; асоціація не має права втручатись у виробничу і комерційно-фінансову діяльність своїх членів.

Корпорація - договірні об'єднання господарюючих суб'єктів на основі інтеграції їх науково-технічних, виробничих та комерційних інтересів, з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників.

Консорціуми - тимчасові статутні об'єднання промислового і банківського капіталу для досягнення загальної мети.

Концерни - форма статутних об'єднань підприємств (фірм), що характеризується єдністю власності і контролю; об'єднання відбувається найчастіше за принципом диверсифікації, коли один концерн інтегрує підприємства (фірми) різних галузей економіки (промисловість, транспорт, торгівля, наукові організації, банки, страхова справа).

Картелі- договірне об'єднання підприємств, переважно однієї галузі, для здійснення спільної комерційної діяльності - регулювання збуту продукції, яка виготовляється.

Синдикати — організаційна форма існування різновиду картельної угоди, що передбачає реалізацію продукції учасників через створюваний спільний збутовий орган або збутову мережу одного з учасників об'єднання.

Трести - монополістичне об'єднання підприємств, що раніше належали різним підприємцям, в єдиний виробничо-господарський комплекс.

Холдинги - специфічна організаційна форма об'єднання капіталів; державницьке інтегроване товариство, що само безпосередньо не займається виробничою діяльністю, а використовує свої фінансові кошти для придбання контрольних пакетів акцій інших підприємств, які є учасниками концерну або другого добровільного об'єднання.

Фінансово-промислова група - це об'єднання промислового, банківського, страхового і торговельного капіталів, а також інтелектуального потенціалу підприємств і організацій.

Виробнича програма - це система завдань з виробництва і доставки продукції споживачам відповідно до номенклатури, асортименту, належної якості і в встановлені терміни згідно з договорами поставок.

Натуральними показниками виробничої програми є обсяг продукції в натуральних одиницях за номенклатурою й асортиментом.

Номенклатура - це перелік назв окремих видів продукції.

Асортимент - це різновидність виробів у межах даної номенклатури.

Товарна продукція - вся виготовлена в плановому або попередньому періодах продукція, що відповідає стандартам, технічним умовам, упакована і підготовлена до реалізації.

Валова продукція - вся продукція у вартісному виразі, незалежно від ступеня її готовності.

Незавершене виробництво у вартісному виразі - це продукція, яка перебуває на різних проміжних стадіях виробничого циклу.

Реалізована продукція - включає вартість усіх готових виробів, що були поставлені покупцям і оплачені ними, та вартість інших виконаних робіт, які входять в товарну продукцію.

Чиста продукція підприємства - це вартість, створена на підприємстві, або додана вартість.

Виробнича потужність - це максимально можливий випуск продукції на підприємстві за умови виконання завдань з номенклатури, асортименту, якості і максимального завантаження устаткування і виробничої площі, використання сучасних технологічних процесів і форм організації виробництва і праці на основі прогресивних норм використання матеріальних і трудових ресурсів.

Задача 1: Визначити рівень виконання виробничої програми підприємства за обсягом виробництва і асортиментом.

Таблиця 1

Продукція	Випуск, ум. банок		Рівень виконання плану, %
	За планом	фактично	
Виріб А	А.....	200	
Б	380	390	
В	120	127	
Г	400	375	
Д	450	450	
Ж	350	-	
ВСЬОГО			

Методика виконання:

Рівень виконання виробничої програми за обсягом визначається за формулою:

$$ВПОб = \frac{\sum_{i=1}^m OBfi}{\sum_{i=1}^m OBni}; \quad (1)$$

Рівень виконання виробничої програми за асортиментом визначається за формулою:

$$ВП_{асор} = \frac{\sum_{i=1}^m /OB\phi_i / n_i}{\sum_{i=1}^m OBn_i}; \quad (2)$$

де $OB\phi_i$, OBn_i – фактичний і плановий обсяги випуску продукції i – го виду;
 $/OB\phi_i/n_i$ – фактичний випуск продукції i – го виду продукції у планових межах.

Висновок:

Задача 2: Визначити обсяг товарної продукції підприємства:

Таблиця 2

Показники	Обсяг, випуск продукції, од./тис. грн.	Гуртова ціна, грн. /од.	Вартість, тис. грн.
Готові вироби: А	4800	25,0	
Б	3720	49,0	
В	8600	41,0	
Г	10000	15,8	
Продукція допоміжного підсобного господарства:			
- олія	320	15,0	
- борошно	800	8,5	
- крупа пшенична	420	3,2	
Послуги промислового характеру	Б....	*	
Напівфабрикати на сторону	56,0	*	
Вартість капітального ремонту власними силами	740	*	
Всього вартість товарної продукції	*	*	

Методика виконання:

Товарна продукція - вся виготовлена в плановому або попередньому періодах продукція, що відповідає стандартам, технічним умовам, прийнята у ВТК, упакована і підготовлена до реалізації:

$$ТП = ГП + Н + Ппх + Тнс + Ркб + Пдг + Рвс, \quad (3)$$

де *ТП* - товарна продукція;

ГП - готова продукція;

Н - напівфабрикати, які поставляються на сторону;

Ппх - послуги промислового характеру;

Тнс - товари народного споживання;

Ркб - роботи з капітального будівництва, які виконуються власниками;

Пдг - продукція допоміжних господарств, призначена для реалізації «на сторону»;

Рвс.- середні та капітальні ремонту, що виконуються власними силами.

Висновок:

Задача 3: Визначити обсяг готової, валової, товарної і чистої продукції підприємства за даними таблиці.

Методика виконання:

Вартість готової продукції (*ГП*) визначається за формулою:

$$ГП = \sum_{i=1}^n OVi \cdot Ци \quad (4)$$

де *OVi* – обсяг випуску продукції, тис. шт.,

Ци – ціна одиниці виробу, грн.

Таблиця 2

Продукція	Обсяг випуску, шт.	Ціна одиниці продукції, грн.	Залишки незавершеного виробництва, тис. грн.		Залишки готової продукції на складі, тис. грн.		Сума основної та додаткової заробітної плати в розрахунку на одиницю продукції, грн.
			на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	
А	125	500	11,2	13,8	31,8	41,2	
Б	В....	325	18,1	15,6	2,9	15,3	
В	500	180	7,3	4,9	4,8	6,8	
Г	180	2700	16,2		13,2	11,8	

Товарна продукція (*ТП*):

$$ТП = ГП + (ГПк - ГПн) ; \quad (5)$$

Валова продукція (*ВП*) :

$$ВП = ТП - (НЗВн - НЗВк), \quad (6)$$

де $ВП$ - валова продукція;

$ТП$ – товарна продукція,

$НЗВн$ - вартість залишків незавершеного виробництва на початок планового періоду;

$НЗВк$ - вартість залишків незавершеного виробництва на кінець планового періоду;

Чиста продукція – розраховується як сума основної та додаткової заробітної плати на підприємстві. Результати розрахунку наведіть в таблиці:

Таблиця 3

Показники	Виріб А	Виріб Б	Виріб В	Виріб Г	Всього
Готова продукція, тис. грн.					
Товарна продукція, тис. грн.					
Валова продукція, тис. грн.					
Чиста продукція, тис. грн.					

Висновок: _____

Задача 4: Розрахуйте план реалізації продукції на місяць та виробничої програми підприємства. Вихідні дані наведені в таблиці.

Таблиця 4

Продукція	План реалізації продукції, од.	Термін зберігання готової продукції, днів	Запаси готової продукції		Ціна виробника, грн./од	Виробнича програма	
			на початок року	на кінець року		один.	тис. грн.
А	450	7	18		43,0		
Б	380	10	38		28,5		
В	Г.....	5	56		50,0		
Г	600	5	48		42,0		
Д	550	10	32		45,0		

Методика виконання:

Обсяг виробничої програми в натуральних одиницях встановлюється на основі обсягу реалізації:

$$OB = OP_i - ГП_{in.p} + ГП_{ik.p}. \quad (7)$$

де OP_i – запланований обсяг реалізації продукції i -го виробу;

Залишки готової продукції на початок планового періоду визначаються з їх фактичної величини на кінець попереднього періоду. Залишки готової продукції на кінець планового періоду визначаються виходячи з терміну зберігання продукції на складі:

$$ГП_{iк.р.} = \frac{OP_i \cdot T_{iзб.}}{ДП} \quad (8)$$

де $T_{i.зб.}$ – запланований обсяг реалізації продукції і-го виробу;
 $ДП$ – тривалість планового періоду, дні

Висновок: _____

Задача 5: Визначить вихідну потужність (валову продукцію) підприємства в цілому у вартісному вираженні .

Таблиця 5

Підрозділи	Виробнича потужність на початок року, од.	Виведена виробнича потужність протягом року, од	Виведена виробнича потужність протягом року, од	Виробнича потужність на кінець року, од.	Ціна виробництва, грн./од.	Виробнича потужність , тис. грн.
Цехи №1	480	-	35		25,0	
2	250	25	48		38,0	
3	520	48	20		43,0	
4	400	32	15		50,0	
Дільниці :						
1	180	50	25		125,0	
2	230	-	48		Д.....	
Всього						

Методика виконання:

Вихідна виробнича потужність підприємства визначається за формулою:

$$V_{вих} = V_{ввх} + V_{ввв} - V_{вив} \quad (9)$$

де $V_{ввв}$, $V_{вив}$ - введена виведена виробнича потужність за період, од

Висновок: _____

Питання для перевірки:

1. Класифікація підприємств в залежності від форм власності.
2. Поняття господарського товариства, права та обов'язки.
3. Види господарських товариств.
4. Напрямки діяльності підприємств.
5. Ознаки об'єднань підприємств.
6. Організаційно – економічні форми об'єднань.
7. Сутність виробничої програми.
8. Елементи формування виробничої програми.
9. Показники виробничої програми.
10. Сутність номенклатури та асортименту.
11. Методика визначення вартісних показників виробничої програми.
12. Особливості визначення валової і товарної продукції в аграрних підприємствах.
13. Поняття оптимальна виробнича програма.
14. Планування виробничої програми.
15. Виробнича потужність підприємства.
16. Рівень використання виробничої потужності підприємства.

ЗАНЯТТЯ 3.

(2 год.)

Тема: Витрати на виробництво і реалізацію продукції.

Мета: Засвоїти сутність виробничих та повних витрат на виробництво продукції.

Вивчити методику та розрахувати собівартість продукції.

В результаті розгляду теоретично-практичних питань студент повинен *вміти*:

- розкривати сутність та охарактеризувати поняття витрат;
- групувати витрати за економічними елементами;
- оволодіти методикою визначення собівартості одиниці продукції;
- орієнтуватися в методиці планування виробничих витрат.

План заняття:

1. Загальна характеристика витрат.
2. Групування витрат за економічними елементами.
3. Поняття і види собівартості продукції.
4. Калькулювання собівартості одиниці продукції.
5. Поняття та методи планування собівартості продукції.
6. Показники собівартості виготовлюваної продукції.
7. Суть собівартості, групування витрат сільськогосподарської продукції.
8. Особливості визначення собівартості продукції аграрних підприємств.

Терміни і поняття:

Витрати виробництва, прямі і непрямі витрати, калькуляція, операційні витрати, групування витрат за елементами, виробнича собівартість, планування собівартості.

Основні положення:

Витрати підприємства - це грошовий вираз використовуваних факторів підприємства для виробництва та реалізації продукції.

Операційні витрати - витрати підприємства виникають у зв'язку з операційною діяльністю підприємства, тобто його основною діяльністю, пов'язаною з виробництвом та реалізацією продукції, яка забезпечує основну частку його доходу.

Фінансові - витрати утворюються від провадження фінансової діяльності підприємства; вони можуть виникати не завжди, тому що підприємство може і не здійснювати фінансової діяльності

Інвестиційні - витрати виникають внаслідок здійснення інвестиційної діяльності підприємства та також можуть не виникати на підприємстві, оскільки не завжди воно проводить інвестиційну діяльність.

Непередбачувані - витрати мають місце взагалі зрідка, тому що виникають внаслідок надзвичайної діяльності підприємства.

Прямої матеріальних витрат зараховується вартість сировини й основних матеріалів, покупні напівфабрикати, комплектуючі вироби, допоміжні матеріали, які відносяться до конкретного об'єкту витрат.

Прямої витрат на оплату праці включаються заробітна плата й інші виплати працівникам, зайнятим безпосередньо на виробництві продукції, виконанні робіт, наданні послуг, що можуть бути віднесені до певного об'єкту витрат.

Інші прямі витрати складаються зі всіх інших виробничих витрат, що відносяться до конкретного об'єкту витрат, наприклад, відрахування на соціальні заходи, амортизація і т. д.

Собівартість продукції - це виражені в грошовій формі сукупні витрати на підготовку і випуск продукції.

Кошторис витрат - це витрати підприємства пов'язані з основною його діяльністю за певний період, незалежно від того відносяться вони до собівартості продукції в цьому періоді чи ні.

Виробнича собівартість - це виражені в грошовій формі поточні витрати підприємства на виробництво продукції, виконані роботи та надані послуги.

Повна собівартість реалізованої продукції – включає виробничу собівартість реалізованої продукції та витрати на збут.

Задачі для розв'язання:

Задача 1: Фактичний випуск продукції на підприємстві складає А... тис. од. Витрати на сировину склали 310,3 тис. грн., на оплату праці працівникам, зайнятих виробництвом продукції – 28,56 тис. грн., загальновиробничі – 16,3 тис. грн., сума амортизаційних відрахувань складає 32,48 тис. грн. Визначити виробничі витрати на виготовлення загальної кількості продукції та виробничу собівартість одиниці продукції.

Висновок: _____

Задача 2: Визначити виробничу та повну собівартість одиниці продукції, якщо відомі наступні дані:

- Витрати матеріалів на одиницю продукції:
сировина – 4,5 грн., матеріали – 3,2 грн., електроенергія – 0,5 грн., оплата праці основних працівників – 6,3 грн., відрахування по оплаті праці складають 36,78%.
 - Розмір амортизаційних відрахувань устаткування та обладнання, що використовують при виробництві продукції складає 178 тис. грн.
 - Сума загальновиробничих витрат дорівнює 112 тис. грн.
 - Інші витрати, що включають до виробничої собівартості – 43 тис. грн.
 - Витрати на реалізацію складають 27 тис. грн.
- Обсяг виробництва продукції складає **Б....** тис. од.

Висновок: _____

Задача 3: Скласти кошторис витрат на виробництво продукції, якщо:

- річний обсяг готової продукції дорівнює **В.....** тис. од. ;
- балансова вартість обладнання та устаткування складає 530 тис. грн.;
- витрати на експлуатацію і утримання устаткування очікуються у розмірі 10 % балансової вартості устаткування та обладнання;
- основна заробітна плата виробничих робітників складатиме 2,5 грн.;
- додаткова заробітна плата – 12% від основної;
- відрахування на соціальне страхування встановлені на рівні 36,78% від основної і додаткової заробітної плати;
- загальновиробничі витрати – 60% загальної суми прямих витрат на виробництво продукції.

За попередніми розрахунками витрати матеріалів на одиницю продукції мають становити:

Витрати матеріалів	Вартість, грн./од	Витрати на матеріали, грн.
Цукор – 1,2 кг	9,0	
Сировина – 3 кг	5,0	

Вода – 0,5 м ³	2,1	
Пакувальний матеріал (банка)	0,8	
Інші матеріали	1,25	
Всього	*	

Методика визначення:

Кошторис витрат складається з суми наступних витрат:

- прями матеріальні витрати;
- прями витрати на оплату праці з нарахуваннями;
- витрати на утримання і експлуатацію устаткування;
- загальновиробничі витрати.

Висновок: _____

Задача 4: За даними наведеними в таблиці визначить показники динаміки виробництва продукції на підприємстві:

Таблиця 1.

Показники	Попередній період	Звітний період	Темп росту, %
Валова продукція, од.	1600	1450	
Виробничі витрати, тис. грн.	1203	1716	
Виробнича собівартість одиниці продукції, грн.			
Реалізована продукція, од .	1450	1250	
Ціна реалізації одиниці продукції, грн.	180	214	
Виручка від реалізації, тис. грн.			
Відсоток витрат на реалізацію, %	Г...	Д...	
Витрати на реалізацію одиниці продукції, грн.			
Повна собівартість одиниці продукції, грн.			
Затрати на виробництво і збут			

реалізованої продукції, тис. грн.			

Висновок: _____

Задача 5: На базі даних наведених в таблиці визначить:

- визначити структуру витрат підприємства;
- виділити прямі та непрямі витрати, постійні та змінні витрати;
- виробничу та повну собівартість;
- загальну суму витрат на виробництво продукції обсягом Е.... од.

Таблиця 2

Показники	Значення	Витрати	Структура витрат, %
Матеріали, грн.	120		
Сировина, грн.	132		
Покупні комплектуючі вироби, грн.	200		
Паливо, грн.	20		
Енергія, грн.	18		
Основна заробітна плата працівників за відрядними розцінками, грн.	55		
Додаткова заробітна плата, %	12		
Єдиний соціальний податок, %	36,7		
Витрати на утримання та експлуатацію обладнання, %	45		
Загальновиробничі витрати, %	70		
Адміністративні витрати, %	5		
Витрати на збут, %	6		
Всього витрат	*		100

Висновок: _____

Питання для перевірки:

1. Поняття та визначення витрат виробництва.
2. Визначення явних, альтернативних та безповоротних витрат.
3. Класифікація витрат в залежності від видів діяльності.
4. Прямі і непрямі витрати.
5. Собівартість виготовляємої продукції.
6. Види собівартості.
7. Сутність кошторису витрат та їх групування за елементами.
8. Поняття калькуляції собівартості продукції.
9. Виробнича собівартість продукції.
10. Методи планування калькуляції собівартості.
11. Показники собівартості виготовляємої продукції.

ЗАНЯТТЯ 4.

(2 год.)

Тема: Фінансово – економічні результати діяльності підприємства.

Мета: Ознайомитись з характеристикою фінансової діяльності. Засвоїти методику показників фінансової результативності діяльності підприємства.

В результаті розгляду теоретично-практичних питань студент повинен *вміти:*

- розкривати сутність фінансової діяльності підприємства;
- оцінювати фінансово – економічні результати діяльності підприємства;
- оволодіти методикою визначення фінансово - економічних показників;
- орієнтуватися в методиці планування прибутковості підприємства;
- оцінювати показники фінансово – економічної ефективності діяльності підприємства.

План семінару:

1. Основні завдання фінансової діяльності.
2. Сутність фінансового результату підприємства.
3. Сутність і види прибутку підприємства.
4. Фінансовий стан підприємства.
5. Сутність планування та методи розрахунку прибутку від реалізації підприємства.
6. Прибутковість підприємства та його показники.
7. Методика розрахунку точки безбитковості підприємства.
8. Чистий прибуток підприємства і його розрахунок.
9. Особливості фінансової діяльності та її показники аграрних підприємств.

Терміни і поняття:

Фінансова діяльність, кредит, оренда, актив, пасив, дохід, чистий дохід, валовий прибуток, прибуток від звичайної діяльності, операційний прибуток, джерела

формування прибутку, рентабельність, ліквідність, платоспроможність, показники ефективності виробництва.

Основні положення:

Фінансування - це залучення необхідних коштів для покриття потреби підприємства в основному і оборотному капіталі.

Прибуток - це та частина виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу й комерційну діяльність підприємства.

Валовий прибуток (збиток) розраховується як різниця між чистим доходом від реалізації продукції і собівартістю реалізованої продукції.

Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції визначається шляхом вирахування із доходу (виручки) від реалізації продукції відповідних податків (ПДВ, акцизний збір), зборів, знижок тощо

Прибуток (збиток) від операційної діяльності визначається як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, за відрахуванням адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат.

Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування визначається як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат (збитків).

Прибуток від звичайної діяльності визначається як різниця між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування та сумою податків з прибутку.

Чистий прибуток (збиток) розраховується як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від звичайної діяльності та надзвичайного прибутку, надзвичайного збитку та податків із надзвичайного прибутку.

Точка беззбитковості ("порог рентабельності") - виручка від реалізації, при якій підприємство не має збитків, але ще не має і прибутків. При цьому витрати підприємства дорівнюють його доходам.

Термін "ефект" у перекладі з латинської означає "результат".

Ефект може бути як позитивним, коли зміни є корисними, так і негативним, коли зміни деструктивні, або нульовим, коли змін немає.

Ефективність виробництва полягає в оцінці його результатів, а саме обсягів виготовленої продукції в натуральному чи вартісному виразі або прибутку.

Рентабельність - це відносний показник ефективності роботи підприємства, який у загальній формі обчислюється як відношення прибутку до витрат (ресурсів).

Рентабельність продукції - характеризує ефективність витрат на її виробництво і збут.

Задача 1: Підприємство планує випускати наступну продукцію. Визначити прибуток від реалізації окремих виробів продукції та розмір чистого прибутку, якщо ставка податку на прибуток складає 18%.

Виріб	Кількість, тис. шт.	Собівартість продукції, грн.	Рентабельність виробів, %	Прибуток, грн.
А	А....	256		
Б	20	122		
В	12	2115		
Г	110	244		

Методика виконання:

Прибуток від реалізації продукції ($П_i$) визначають за формулою:

$$\Pi_i = \frac{C_i \cdot P_i}{100}; \quad (1)$$

де C_i – собівартість виробництва конкретного виду продукції, тис. грн.;

P_i – рентабельність виробництва i -го виду продукції, %

Висновок:

Задача 2: Визначити прибуток та рентабельність виробу на кожному з трьох підприємств, що випускають однотипну продукцію, якщо собівартість виробу на підприємствах : $C_1 = 380$ грн/од., $C_2 = 350$ грн/од, $C_3 = 420$ грн/од. річний обсяг виробництва продукції становить: 1 підприємство – 15 тис. од, 2 підприємство – 3 тис. од., 3 підприємство – 1 тис. од. Нормативна рентабельність однотипного виробу складає **Б.....%**.

Методика виконання:

- визначити середню собівартість виробів;
- встановити ціну реалізації виробу:

$$Ц_i = C_i \cdot \left(\frac{1 + P_i}{100} \right) \quad (2)$$

- визначте прибуток одиниці виробу:

$$\Pi_i = Ц_i - C_i; \quad (3)$$

- визначте рентабельність виробу на окремому підприємстві:

$$P_i = \frac{\Pi_i}{C_i} \cdot 100\%; \quad (4)$$

Висновок: _____

Задача 3: Виручка від реалізації продукції за відпускними цінами підприємства складає 1456,9 тис. грн. собівартість реалізованої продукції – 896 тис. грн. Прибуток від іншої операційної діяльності – 8,5 тис. грн. Прибуток від іншої звичайної діяльності – 3 тис. грн., витрати від іншої звичайної діяльності – **В.....** тис. грн., погашення кредиту – 45 тис. грн. сума податку на прибуток – 26, 4 тис. грн.. визначити чистий прибуток підприємства.

Висновок: _____

Задача 4: Розрахувати показники рентабельності діяльності пекарні за асортиментом і в цілому.

Виріб	Річний обсяг реалізації, тон	Виробничі витрати, грн.	Ціна реалізації, грн.	Вага виробу, кг
А	Г.....	2,9	3,2	0,9
Б	62	2,5	2,8	1,0
В	35	2,4	2,75	0,5
Г	10	2,3	2,5	0,2

Методика виконання:

Рентабельність діяльності пекарні визначається за формулою:

$$P = \frac{Под}{ВВ} \cdot 100\%; \quad (5)$$

де *Под*- загальна сума прибутку підприємства;

ВВ– загальна сума витрат, що були понесені підприємством на виробництво продукції, тис. грн.

Висновок: _____

Задача 5: Визначити чистий прибуток підприємства, розподілити його за фондами у відповідності: резервний фонд – 10%, фонд споживання – 60%, фонд накопичення – 30%. Розрахувати рентабельність сукупних активів, рентабельність власного капіталу і рентабельність продажу продукції.

Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	32360
Сума податків, що сплачує підприємство (акцизний збір, ПДВ), тис. грн.	878
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	20420
Доходи від реалізації матеріальних цінностей, тис. грн.	284
Отримані дивіденди від інших підприємств, тис. грн.	46
Втрати від уцінки поза обігових активів, тис. грн.	12
Сума сплати відсотків за кредит, тис. грн.	Б.....
Середня сума активів, тис. грн.	88400
Вартість власного капіталу, тис. грн.	32460

Методика виконання:

1. Рентабельність активів:

$$R_{акт} = \frac{Пзд(ЧП)}{Са} \cdot 100\% ; \quad (6)$$

де *Пзд, ЧП* – загальний або чистий прибуток підприємства за рік, тис. грн.

Са – середньорічна вартість активів, тис. грн.

2. Рентабельність власного капіталу – виражає ефективність використання активів, створених за власний рахунок:

$$R_{вк} = \frac{ЧП}{Кв} \cdot 100\% ; \quad (7)$$

де *Кв* – власний капітал підприємства;

3. Рентабельність продажу продукції визначається за формулою:

$$R_{pn} = \frac{Пзд}{Оmn} \cdot 100\% ; \quad (8)$$

де *Rpn* – рентабельність від реалізації продукції, %

Оmn – обсяг товарної реалізованої продукції, тис. грн.

Висновок:

Задача 6: Для виготовлення 1 літру соку необхідно витратити Д грн. сировини, 1,3 грн. палива, 1,1 грн. напівфабрикатів, затрати праці становлять 2,6 грн. на 1 л. Ціна реалізації одиниці продукції дорівнює 15,3 грн. Сума постійних витрат складає 380 тис. грн., обсяг виробництва 250 тис. л.

Визначить:

- змінні витрати на одиницю продукції;
- скупні витрати на виробництво продукції;
- точку беззбитковості та точку беззбитковості, якщо загальна річна сума амортизації складає 130 тис. грн.
- складіть рисунок беззбитковості.

Методика виконання:

Точку беззбитковості визначають таким чином:

$$ТБ = \frac{В_{пост}}{Ц - В_{змін}} \text{ або } ТБ = \frac{В_{пост} + А}{Ц - В_{змін}}; \quad (9)$$

де $ТБ$ - точка беззбитковості,

$В_{пост}$ - величина постійних (фіксованих) витрат, грн.;

$В_{змін}$ - величина змінних витрат на одиницю продукції, грн. ;

$А$ - амортизаційні відрахування, грн.

$Ц$ - гуртова ціна продажу, грн.

Висновок: _____

Питання для перевірки:

1. Сутність фінансової діяльності підприємства.
2. Методи організації фінансової діяльності підприємства.
3. Елементи фінансового плану підприємства.
4. Види прибутку.
5. Методика визначення прибутку від операційної діяльності.
6. Методика визначення прибутку від звичайної діяльності.
7. Оцінювання фінансового стану підприємства.
8. Структура пасиву балансу.
9. Структура активу балансу.
10. Методика визначення показників фінансового стану підприємства.
11. Планування прибутковості підприємства.
12. Методика визначення точки беззбитковості.
13. Показники фінансово – економічної діяльності підприємства.

ЗАНЯТТЯ 5.

(2 год.)

Тема: Товарна і цінова політика.

Мета: Засвоїти сутність та складові товарної політики підприємства. Ознайомитись з функціями та принципами ціноутворення. Вивчити методику встановлення та регулювання цін.

- В результаті розгляду теоретично-практичних питань студент повинен *вміти*:
- розкрити поняття товарної політики, визначати її складові;
 - орієнтуватися в поняттях ціна продукції, характеризувати принципи ціноутворення;
 - засвоїти методику встановлення цін на підприємстві;
 - розкрити сутність зовнішньоторгівельних контрактів.

План семінару:

1. Визначити сутність та складові товарної політики підприємств.
2. Поняття та характеристика цін, їх функції.
3. Принципи ціноутворення.
4. Класифікація та види цін.
5. Сутність та особливості цінової політики підприємств.
6. Методи встановлення цін.
7. Витратні методи визначення ціни.
8. Параметричні методи ціноутворення.
9. Регулювання та пристосування цін.

Терміни і поняття:

Товарна політика підприємства, ціна продукції, функції цін, цінова політика, види цін, ціноутворення, методи ціноутворення.

Основні положення:

Маркетингова товарна політика - це комплекс заходів зі створення й управління продукцією підприємства для задоволення потреб споживачів та досягнення підприємством власних цілей.

Ціна - являє собою економічну категорію, що означає суму грошей, за яку продавець хоче продати, а покупець готовий купити товар.

Цінова політика - це сукупність економічних і організаційних заходів, спрямованих за допомогою цін на досягнення кращих результатів господарської діяльності, забезпечення стійкості збуту, одержання прибутку.

Планування або створення нових товарів, які нададуть змогу підприємству вийти на нові ринки або розширити існуючі, перемогти конкурентів, отримати відповідні доходи і прибутки;

Модифікування існуючих товарів - зміна властивостей та характеристик товарів, що надасть можливість постійно привертати до них увагу споживачів та збереже протягом тривалого часу обсяги збуту і доходів.

Елімінування - це процес зняття застарілого товару з виробництва і ринку.

Обслуговування - це забезпечення стійкості належних характеристик товарів, їхньої відповідності встановленим стандартам.

Ціна виробництва включає витрати на виробництво продукції, а також середній прибуток підприємства на весь авансований капітал, ПДВ підприємства, акцизний збір.

Ціна гуртова - включає ціну виробництва і націнку гуртових посередницьких підприємств, які забезпечують їм покриття всіх витрат на функціонування і отримання прибутку, ПДВ.

Ціна роздрібна включає в себе гуртову ціну і націнку торговельних організацій, ПДВ торговельного підприємства.

Ринкова ціна встановлюється у процесі купівлі - продажу товару на конкретному ринку

Ціна продавця (виробника) формується в умовах перевищення попиту над пропозицією, тобто коли є дефіцит товару.

Ціна споживача є нижче рівня її ринкової вартості, виникає у випадку перевищення ринкової пропозиції над попитом, тобто коли є надлишок товару.

Ціна рівноваги виникає тоді, коли попит максимально наближений до ринкової пропозиції товару.

Державні ціни, які встановлює держава для продукції державних підприємств.

Договірні ціни встановлюються у процесі домовленості між покупцем і продавцем. Їхня величина може змінюватися за взаємною угодою.

Вільні ціни підприємства формуються самостійно або на договірній основі з врахуванням попиту і пропозиції.

Конкурентна ціна складається на конкурентному ринку під впливом попиту і пропозиції.

Монопольна ціна встановлюються виробниками або реалізаторами, які є монополістами і займають найбільший сегмент ринку

Ціновий лідер - тип цінової політики, характерний для великих фірм, що володіють значною часткою ринків, обумовлює монополю високі ціни.

Слідування в фарватері - тип цінової політики, характерний для дрібних фірм, що випускають продукцію подібну монополістам, не володіють вагомою часткою ринку, але орієнтуються на великі фірми.

Атака - тип цінової політики товаровиробників, які прагнуть зайняти на ринку положення лідера, тому різко знижують ціну на товар (інколи нижче витрат), створюючи монополю на ринку. Після чого ціни встановлюються на рівні ринкових.

Знімання вершків - тип цінової політики, коли при введенні нового товару на ринок, покупці готові дати за нього будь-яку високу ціну, а продавці одержують максимальний прибуток від реалізації кожної одиниці товару.

Впровадження - цей тип цінової політики передбачає, що товар вводиться на ринок за дуже низькою ціною й відрізняється простотою виробництва (предмети першої необхідності).

Витратні методи визначення ціни - розрахунок ціни, виходячи із суми власних витрат підприємства.

Визначення ціни на основі попиту споживачів - особливість цієї групи методів полягає у протилежному порядку визначення ціни щодо витратних методів.

Визначення ціни на основі конкуренції - методи цієї групи застосовують тоді, коли підприємство діє на конкурентному ринку, орієнтується на ціни конкурентів і постійно їх коригує.

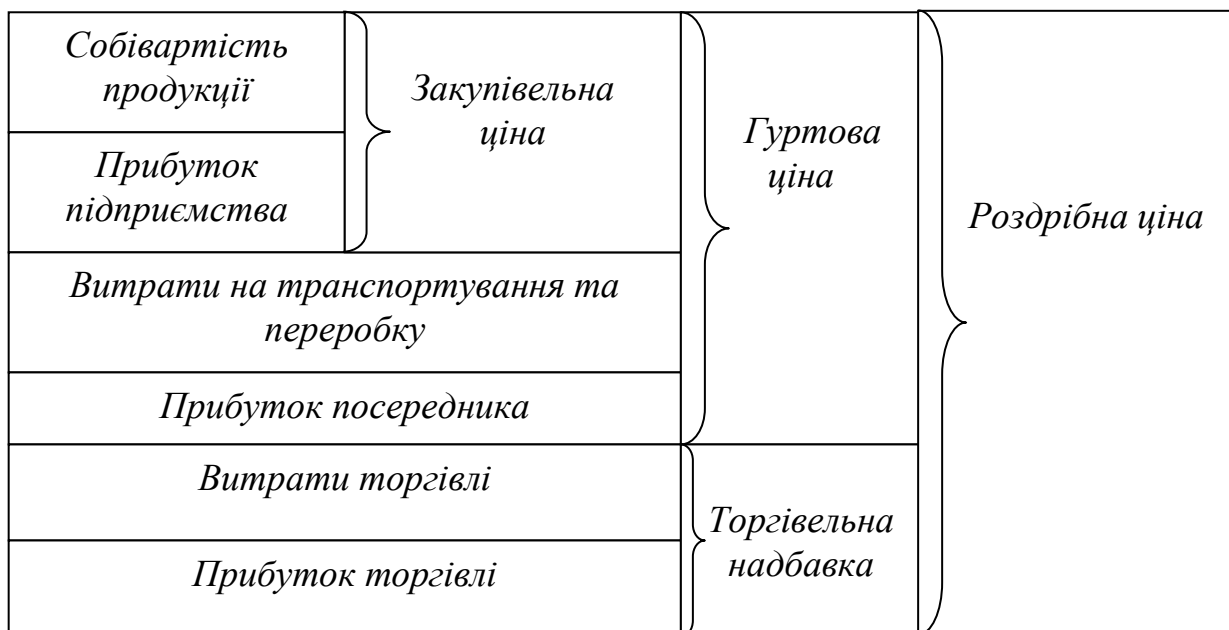

Рис. 1. Схема формування ринкової ціни на продукцію.

Задача 1: розрахуйте відпускну ціну виробника за допомогою даних наведених в таблиці. Рівень запланованого прибутку на підприємстві складає **A.....%**.

Таблиця 1

Продукція	Обсяг реалізації, тис. од	Витрати на виробництво одиниці продукції, грн./од	Запланований рівень прибутку, грн.	Ціна виробника без ПДВ, грн./од	ПДВ, грн./од	Ціна з ПДВ, грн./од	Виручка від реалізації, тис. грн.
Костюм чоловічий	43,5	352,0					
Костюм жіночий	51,2	418,0					
Спідниця	38,2	88,0					
Штани жіночі	48,3	120,3					
Штани чоловічі	59,1	102,8					

Методика виконання:

Ціна виробника – це ціна, за якою виробник реалізує свою продукцію. Ціна на товар (*Ц*) визначається за формулою:

$$C = BB + П + ПДВ; \quad (1)$$

де *BB*- фактичні витрати виробництва з врахуванням витрат на реалізацією товару;

П –запланований рівень прибутку;

ПДВ – податок на додану вартість, 20%.

Висновок: _____

Задача 2: За допомогою схеми формування ціни розрахуйте роздрібну ціну продукції. Повна собівартість виробництва продукції складає **Б.....** грн. Рівень рентабельності цього виробу – 18%. Торгівельна надбавка – 8% відпускну ціни, податок на додану вартість – 20%.

Висновок: _____

Задача 3: Розрахуйте роздрібну ціну продукції кондитерської фабрики, яка має свою торговельну марку. Торговельна надбавка в магазинах складає **В.....%**. Вихідні дані наведені в таблиці.

Таблиця 2

Продукція	Витрати на виробництво одиниці продукції, грн./од	Запланований рівень прибутку, %	Ціна виробництва, грн./од	Торговельна надбавка, грн./од	ПДВ, грн.	Роздрібна ціна з ПДВ, грн./од
Зефір, кг	15,0	22,0				
Шоколад, 100гр	16,5	25,0				
Цукерки, кг:						
«Каракум»	75,0	20,0				
«Червоний мак»	67,0	22,0				
«Ніч»	53,5	25,0				

Методика виконання:

Роздрібна ціна – це ціна, за якою реалізується продукція в торговельній мережі. Визначається за формулою:

$$Цр = ВВ + П + Тн + ПДВ; \quad (2)$$

де T_n - торговельна надбавка;

Висновок: _____

Задача 4: Визначити за допомогою параметричного методу бальної оцінки ціну реалізації 1 кг яблук, якщо ціна реалізації на ринку дорівнює **В.....** грн.

Таблиця 3

Продукція	Параметри					
	корисність		Зовнішній вигляд		Якість	
	бали	коефіцієнт вагомості	бали	коефіцієнт вагомості	бали	коефіцієнт вагомості

Конкурента	45	0,3	65	0,35	75	0,35
Запропонована	45	0,3	70	0,35	80	0,35

Методика виконання:

Суть параметричного методу визначення ціни полягає в присвоєнні кожному параметру визначеного числа балів, сумування яких дає загальну оцінку даної продукції. Ціну, за якою буде реалізовувати товаровиробник можна розрахувати за формулою:

$$Ц = \frac{Ц_k}{\sum (B_{k_i} \cdot K_{v_i})} \cdot \sum (B_{n_i} \cdot K_{v_i}), \quad (3)$$

де $Ц_k$ – ціна, що вже склалася на ринку (ціна конкурентів);

B_{k_i} , B_{n_i} - бальна оцінка i – го параметру конкурентного та товару, що пропонується;

K_{v_i} – вагомість відповідного параметру .

Висновок: _____

Задача 5: Розрахуйте розмір отриманого прибутку торговельного відділу м'ясної продукції. Витрати торговельної організації за місяць наступні:

- Оплата праці продавця – 3500 грн.;
- Загально торговельні витрати – 830 грн.;
- Амортизаційні витрати – 230 грн.;
- Орендна плата – 200 грн.;
- Інші витрати – 350грн.

Перелік продукції реалізації торговельного підприємства наведена в таблиці:

Таблиця 4

Обсяги та ціна закупівлі м'ясної продукції

Продукція	Середня ціна закупівлі, грн./ кг, од.	Обсяг закупівлі, кг, од.	Витрати на закупівлю, грн.
Ковбаса варена	Г.....	100,0	
Ковбаса варенокопчена	87,0	35,0	
Ковбаса копчена	110,0	35,0	
Сосиски	55,0	100,0	
Сардельки	60,0	100,0	
М'ясні делікатеси	92,0	70,0	
М'ясний паштет, 250 гр.	11,2	60,0	

Таблиця 5

Виручка від реалізації м'ясних виробних виробів

Продукція	Торгівельна надбавка, %	Роздрібна ціна реалізації, грн.	Обсяг реалізації, кг., од.	Виручка від реалізації, тис. грн.
Ковбаса варена	45,0		97,5	
Ковбаса варенокопчена	50,0		33,5	
Ковбаса копчена	50,0		30,0	
Сосиски	55,0		98,3	
Сардельки	55,0		96,8	
М'ясні делікатеси	50,0		69,1	
М'ясний паштет, 250 гр.	45,0		58,0	

Висновок: _____

Питання для перевірки:

1. Сутність маркетингової товарної політики.
2. Основні складові маркетингової товарної політики.
3. Загальна характеристика цін.
4. Функції цін та фактори, що впливають на їх рівень.
5. Основні принципи ціноутворення.
6. Класифікація та види цін.
7. Сутність цінової політики.
8. Принципи цінової політики.
9. Заборонені законодавством цінові стратегії.
10. Типи цінової політики.
11. Загальна характеристика методів ціноутворення.
12. Витратні методи ціноутворення.
13. Методи визначення ціни на основі попиту споживачів.
14. Визначення ціни на основі конкуренції.
15. Ціни зовнішньоторгівельних контрактів.

ЗАНЯТТЯ 6-7 ПМК 1.

ЗАНЯТТЯ 8.

(2 год.)

Тема: Персонал підприємства, продуктивність та оплата праці.**Мета:** Вивчити методику розрахунку показників використання персоналу на підприємстві, чисельності працівників. Засвоїти поняття продуктивності праці, способи розрахунку виробітку та трудомісткості продукції. Ознайомитись з поняттям мотивація праці та елементами системи мотивації. Засвоїти функції та принципи оплати праці, її форми та системи.В результаті розгляду теоретично-практичних питань студент повинен *вміти*:

- розкрити сутність понять персонал та продуктивність праці;
- розраховувати показники використання персоналу;
- здійснювати планування чисельності персоналу.
- користуватись методикою визначення заробітної плати робітників різних категорій.
- визначати фонд тарифної заробітної плати працівників-відрядників та погодинників.

План заняття:

1. Поняття персоналу як основного ресурсу підприємств.
2. Класифікація і структура персоналу підприємства та інших суб'єктів господарювання.
3. Методика розрахунку явочної, облікової і середньооблікової чисельності працівників.
4. Визначення чисельності окремих категорій працівників.
5. Продуктивність праці персоналу.
6. Фактори зростання продуктивності праці.
7. Класифікація трудомісткості.
8. Сутність оплати праці та функції заробітної плати.
9. Тарифна система оплати праці робітників.
10. Відрядна система оплати праці та її форми.
11. Погодинна система оплати праці та її системи.

Терміни та поняття.

Персонал, трудові ресурси, середньооблікова чисельність, ефективний фонд робочого часу, продуктивність праці, трудомісткість продукції, фактори зростання трудомісткості, оплата праці, форми оплати праці, системи оплати праці.

Основні положення:

Трудові ресурси - це працездатна частина населення, яка володіє фізичними та інтелектуальними можливостями, може виробляти матеріальні блага і надавати послуги.

Персонал підприємства - це сукупність постійних працівників, які отримали необхідну професійну підготовку та мають досвід практичної діяльності й забезпечують господарську діяльність підприємства.

Професія - це особливий вид трудової діяльності, здійснення якої потребує певних теоретичних знань та практичних навичок.

Спеціальність - це різновид трудової діяльності в межах даної професії, який має специфічні особливості й потребує від працівника додаткових (спеціальних) знань та навичок.

Кваліфікація - це рівень знань та трудових навичок, необхідний для виконання робіт певної складності за відповідною професією чи спеціальністю.

Кваліфікована праця - праця, що потребує спеціальної підготовки працівників, знань, умінь і навичок для виконання певних видів робіт.

Явочна чисельність - це всі працівники, що з'явилися на роботу.

Облікова чисельність на дату - це показник чисельності працівників облікового складу на певну дату звітного періоду (наприклад, на перше або останнє число місяця) враховуючи прийнятих та враховуючи тих працівників, які вибули цього дня.

Середньооблікова чисельність працівників – це чисельність працівників у середньому включених до списку підприємства за певний період. Може бути обчислена в розрахунку на місяць, за певний період та за рік за допомогою щоденного (табельного) обліку чисельності працівників облікового складу

Коефіцієнт використання трудових ресурсів (коефіцієнт ефективності використання трудових ресурсів) – визначають відношенням фактичного відпрацьованого робочого часу до можливого його річного фонду

Календарний фонд робочого часу - кількість днів протягом планового року;

Номінальний фонд робочого часу - календарна кількість днів у плановому році з відрахуванням вихідних і святкових днів;

Плановий (реальний, або ефективний фонд робочого часу) - одержуємо після відрахування з номінального фонду цілоденних втрат робочого часу, неявками з причини хвороби та з дозволу адміністрації, відпустками у зв'язку з вагітністю й пологами, виконанням службових і державних обов'язків, прогулів, цілодобових простоїв, страйків, а також внутрішньозмінних втрат робочого часу.

Продуктивність праці - це показник ефективності використання трудових ресурсів, який характеризує здатність праці створювати за одиницю часу певну кількість матеріальних благ.

Рівень продуктивності праці визначається кількістю продукції, що виробляється одним працівником за одиницю робочого часу (годину, зміну, добу, місяць, квартал, рік), або кількістю робочого часу, що витрачається на виробництво одиниці продукції.

Виробіток – це кількість виробленої одним працівником продукції в одиницю часу (годину, день, рік).

Трудомісткість – це показник, що характеризує затрати робочого часу, що витрачаються на одиницю продукції.

Оплата праці – це грошове вираження вартості та ціни робочої сили, яка виступає у формі заробітку, виплаченого власником підприємства працівнику за виконану роботу.

Основна заробітна плата - це винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці (норми часу, виробітку, обслуговування, посадових обов'язків). Вона встановлюється у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок для робітників та посадових окладів для керівників, спеціалістів і службовців.

Додаткова заробітна плата - це винагорода за працю понад установлені норми, за трудові успіхи й винахідливість і за особливі умови праці.

Інші заохочувальні та компенсаційні виплати - це виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, компенсаційні та інші грошові й матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які виплачують понад встановлені зазначеними актами норми.

Мінімальна заробітна плата - це законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може провадитися оплата за виконану працівником місячну, годинну норму праці (обсяг робіт).

Тарифно-кваліфікаційний довідник – збірник нормативних документів, що містить систему вимог, якими повинні відповідати працівники визначеної професії і кваліфікації;

Тарифна сітка – шкала кваліфікаційних розрядів і відповідних тарифних коефіцієнтів, яка використовується для врахування в оплаті праці рівень кваліфікації працівників;

Тарифні ставки – визначає абсолютний розмір оплати праці за годину, день або місяць роботи різноманітних груп працівників за одиницю робочого часу, виражений у вартісній формі.

Схеми посадових окладів - містять перелік посад і розміри місячних окладів на кожній із них.

Ставка 1-го розряду - це мінімальна заробітна плата працівника, визначена в колективному договорі, тобто вона відображає законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту некваліфіковану працю, нижче від якого не може здійснюватися оплата за виконану працівником норму праці

Погодинна оплата праці – передбачає оплату в залежності від відпрацьованого часу і рівня кваліфікації.

Пряма - погодинна система - розмір заробітку визначається залежно від тарифної ставки робітника і кількості відпрацьованого ним часу (годинна, денна, місячна.).

Погодинно - преміальна - оплачується праця основних і допоміжних робітників за відпрацьований час і за досягнення певних кількісних і якісних показників.

Відрядна форма - передбачає залежність суми заробітку від кількості виготовленої продукції за визначений період часу.

Пряма відрядна система заробіток працівника розраховується множенням кількості одиниць виробленої продукції на розцінку за одиницю виробленої продукції;

Відрядно-преміальна система оплати праці робітникові враховує премію за виконання і перевиконання певних кількісних і якісних показників. Розмір премії устанавлюється у відсотках до заробітку, визначеному за відрядними розцінками.

Відрядно-прогресивна система оплати праці в межах устанавлених норм оплачується за прямими відрядними розцінками, а понад норма – за підвищеними.

Непряма відрядна система заробітної плати застосовується для оплати праці допоміжних робітників і підсобників. Заробітна плата знаходиться в прямій залежності від результатів праці тих працівників, яких він обслуговує.

Акордна система оплати праці - відрядна розцінка встановлюється не на окрему виробничу операцію, а на весь комплекс робіт з встановленням терміну його виконання.

Задачі для розв'язання:

Задача 1: Розрахуйте середньооблікову кількість штатних працівників:

- за січень місяць;
- за квартал;
- півріччя;
- рік;
- рік, якщо підприємство перейде на сезонний характер роботи (квітень - листопад).

Дані облікової чисельності за січень місяць наведені в таблиці.

Число місяця	Обліковий склад, чол.	Звільнено, чол.	Прийнято, чол.	Число місяця	Обліковий склад, чол.	Звільнено, чол.	Прийнято, чол.
1	A....	1		16			1
2			2	17			
3			4	18		2	
4				19		4	
5		2		20			2
6			3	21			
7				22		3	
8				23			
9		3	5	24			3
10				25		5	
11			1	26			
12				27		1	
13		1	1	28			1
14				29		1	
15				30			
				31		2	

Середньооблікова чисельність працівників на підприємстві:

Місяці	Середньооблікова за місяць, чол.	Середньооблікова за період			
		квартал	півріччя	рік	сезон
- січень					
- - лютий	185				
- - березень	190				
- - квітень	A....				
- - травень	195				
- - червень	210				
- - липень	225				
- - серпень	230				
- вересень	222				
- жовтень	221				
- листопад	227				
- грудень	231				

Методика виконання:

Середньооблікова чисельність працівників може бути обчислена в розрахунку на місяць, за певний період та за рік за допомогою щоденного (табельного) обліку чисельності працівників облікового складу:

- 1) *за звітний місяць* обчислюється шляхом підсумовування чисельності працівників облікового складу за кожний календарний день звітного місяця, тобто з 1 по 30 або 31 (для лютого — по 28 або 29 число), враховуючи святкові (неробочі) і вихідні дні й ділення одержаної суми на число календарних днів звітного місяця;
- 2) *на підприємствах, які працювали неповний місяць* визначається шляхом ділення суми чисельності штатних працівників облікового складу за всі дні роботи підприємства у звітному місяці на загальне число календарних днів у звітному місяці;
- 3) *за період із початку року* (в тому числі за квартал, півріччя, 9 місяців, рік) обчислюється шляхом підсумовування середньооблікової чисельності працівників за всі місяці роботи підприємства та діленням одержаної суми на кількість місяців за період;
- 4) *підприємство, що працювало неповний рік* (сезонний характер роботи або введення в експлуатацію після січня тощо), середньооблікову чисельність штатних працівників облікового складу за рік визначає також шляхом підсумовування зазначеної чисельності працівників за всі місяці роботи підприємства і діленням одержаної суми на 12.

Висновок:

Задача 2. Скласти баланс робочого часу середньооблікового робітника і розрахувати чисельність робітників, необхідних для виконання робочої програми випуску продукції га підприємстві. Відомо, що режим роботи однозмінний при п'ятиденному робочому тижні. Цілоденні невиходи на роботу становитимуть: у зв'язку із черговими відпустками – **Б....** днів; відпустками на навчання – 2,6; по вагітності і пологах – 2,2; через хворобу – 5,6; виконання державних обов'язків – 0,3 дня. Святкові дні – 9 дн., не робочі дні на плановий рік дорівнюють -101 дн.

Планується змінні витрати часу на обслуговування устаткування у розмірі 2,5%.

Таблиця 2

Розрахунок ефективного фонду робочого часу середньооблікового робітника.

Найменування показників	Плановий рік
<i>Число календарних днів</i>	
Неробочі та святкові дні	
<i>Номінальна кількість днів</i>	
Середнє число невиходів (днів), у тому числі:	
чергова відпустка	
додаткова відпустка	
відпустка у зв'язку з вагітністю і пологами	
через хворобу	
з дозволу адміністрації	

Проголи	
Страйки	
<i>Плановий робочий час, днів</i>	
Номінальне число годин у зміні	
Фактичне число годин в зміні	
Простої	
Кількість робочих годин в зміні	
<i>Ефективний фонд часу за рік, год.</i>	

Методика виконання:

При визначенні чисельності використовують три види часу:

календарний - кількість днів протягом планового року;

номінальний - календарна кількість днів у плановому році з відрахуванням вихідних і святкових днів;

плановий, реальний, або ефективний фонд робочого часу - одержуємо після відрахування з номінального фонду цілоденних втрат робочого часу, неявками з причини хвороби та з дозволу адміністрації, відпустками у зв'язку з вагітністю й пологами, виконанням службових і державних обов'язків, прогулів, цілодобових простоїв, страйків, а також внутрішньозмінних втрат робочого часу.

Чисельність працівників відповідно за трудомісткістю виробничої програми планується за формулою:

$$Ч_{о.р} = \frac{ВП}{Фр.ч. \cdot Кв.н.ч.} \quad (1)$$

де *ВП* – трудомісткість виробничої програми, люд.год.

Фр.ч.- плановий фонд робочого часу одного робітника, год.

К.в.н.ч – коефіцієнт виконання норм часу

Таблиця 2

Вироби	Виробнича програма за трудомісткістю, люд. год.	Коефіцієнт виконання норм часу	Чисельність робітників, чол.
А	31254	1,05	
Б	42832	1,07	
В	18912	1,1	
Г	25183	1,11	

Висновок: _____

Задача 3. Розрахуйте середню тривалість відпустки, якщо згідно з графіком відпусток на плановий рік отримано таку інформацію про тривалість відпусток робітників:

Таблиця 2

Тривалість відпусток робітників

Тривалість відпустки, днів	Кількість робітників, які мають відпустку відповідної тривалості, чол.
24	В....
25	200
26	140
22	110
56	5
56	6
Разом	

Методика виконання:

Кількість днів чергової відпустки розраховується на основі показників кількості працівників за категоріями і тривалості відпустки окремих груп.

Середню тривалість основних та додаткових відпусток розраховують за формулою:

$$Двід = \frac{\sum_{i=1}^n Двід.i \cdot Чi}{Чр}; \quad (2)$$

де $Двід$ – календарні дні відпустки i -ої групи робітників;

$Чi$ – чисельність певної групи робітників, що мають відпустку певної тривалості, чол.;

$Чр$ – загальна чисельність робітників підприємства, чол.;

n – кількість груп робітників, які мають відпустку певної тривалості.

Висновок: _____

Задача 4: Розрахуйте показники використання персоналу (коефіцієнт обороту кадрів по прийому, стабільність, плинність персоналу, рівень дисципліни,) використовуючи наступні дані:

Середньооблікова чисельність персоналу за кварталами:	
I	А...
II	223
III	286
IV	318
Звільнено працівників за рік з усіх причин	25
Прийнято працівників за рік, чол.	22

Фактично відпрацьовано за рік, днів	212
Кількість неявок на роботу, люд.-днів	3337

Методика виконання:

До показників, які характеризують потенціал трудових ресурсів, його стан відносять:

1. Коефіцієнт обороту кадрів по прийому:

$$K_{opr} = \frac{Ч_{пр.}}{Ч}; \quad (3)$$

де K_{opr} – коефіцієнт обороту кадрів по прийому;

$Ч_{пр.}$ – кількість прийнятих працівників зі звітний період, чол. ;

$Ч$ – середньооблікова чисельність працівників, чол.

2. Плинність персоналу, або коефіцієнт обороту кадрів по звільненню:

$$K_{opr} = \frac{Ч_{зв.}}{Ч}; \quad (4)$$

де $Ч_{зв.}$ – кількість звільнених працівників з усіх причин, чол. ;

3. Коефіцієнт стабільності персоналу:

$$K_{ст} = 1 - \frac{Ч_{зв.}}{Ч + Ч_{пр.}} \quad (5)$$

4. Коефіцієнт рівня дисципліни персоналу:

$$K_{рд} = \frac{НяР}{Тф}; \quad (6)$$

де $K_{рд}$ – рівень дисципліни;

$НяР$ – неявки на роботу людино-днів;

$Тф$ – фактично відпрацьовано людино-днів.

Висновок: _____

Завдання 5: Розрахуйте рівень продуктивності праці на підприємстві та трудомісткість одиниці продукції. а підприємстві прийнято одностовпний графік роботи, тривалість зміни - 7,8 год, кількість робочих днів – 248.

Вихідні дані наведені в таблиці.

Продукція	Чисельність основних працівників, чол.	Виробнича програма, тис. од.	Ціна одиниці продукції, грн./од	Виробнича програма, тис. грн.

А	Г.....	110,2	12,8	
Б	59	142,8	19,2	
В	30	63,6	12,5	
Г	28	86,3	28,1	
Всього по підприємству			*	

Методика виконання:

Рівень продуктивності праці на підприємстві вимірюється в натуральних та вартісних показниках. Та визначається за формулою:

- обсяг виробленої продукції в одиницю часу:

$$ПП = \frac{ВП}{T}, \frac{тис.грн., тис.од.}{люд.год} \quad (8)$$

де T – витрати робочого часу на виконання виробничої програми, люд.год.;

$$T = Чо.р. \cdot Фр.ч. \quad (9)$$

де $Фр.ч$ – дійсний фонд робочого часу, год.;

- обсяг виробленої продукції в розрахунку на одного працівника

$$ПП = \frac{ВП}{Чо.р.}, \frac{тис.грн., тис.од.}{люд.} \quad (10)$$

Трудомісткість – це показник, що характеризує затрати робочого часу, що витрачаються на одиницю продукції:

$$Тр = \frac{T}{ВП}, \frac{люд.год}{од., шт} \quad (11)$$

де $Тр$ - трудомісткість на одиницю продукції.

Продукція	Затрати праці всього, люд. год.	Продуктивність праці				Трудомісткість, люд.год/од.
		$\frac{грн.}{люд.год}$	$\frac{тис.грн.}{чол.}$	$\frac{од.}{люд.год}$	$\frac{од.}{чол.}$	
А						
Б						
В						
Г						
Всього по підприємству						

Висновки: _____

Задача 7: Середня кількість робочих днів за рік – 246, середня тривалість робочого дня – 7,95 години. За рік вироблено продукції на 18500 тис. грн. Чисельність персоналу в середньому за рік – Д.... чол. *Визначити* середньорічний, середньоденний і середньогодинний виробіток на одного працівника.

Висновок: _____

Задача 8: Визначити середньомісячну заробітну плату одного робітника за звітний і плановий період

тис. грн.

Річний фонд оплати праці	Звітний рік	Планується зміна +/-%	Плановий рік
1. Фонд оплати праці за відрядними розцінками	1500	-	
2. Премії робітникам – відрядникам і погодинникам	520	+3	
3. Доплати за працю в нічний час	112	-0,5	
4. Інші доплати, що входять до фонду заробітної плати	158	+3,5	
5. Оплата щорічних відпусток	182	+2,5	
6. Доплата за роботу в святкові дні	78	-1,5	
7. Вихідна допомога	14,8	+1,5	
8. Виплати за вислугу років	78	-	
Загальний річний фонд оплати праці			

На підприємстві працюють **Е....** чол.

Висновок: _____

Задача 9: Розрахуйте величину годинних тарифних ставок робітників 1-6 розрядів та їх місячну заробітну плату. Мінімальний рівень заробітної плати 3200 грн. Підприємство працює 22 дні на місяць, має робочу зміну тривалістю 7,8 годин.

Тарифні коефіцієнти за розрядами наступні:

I	II	III	IV	V	VI
---	----	-----	----	---	----

1,0	Ж....	1,45	1,7	2,0	2,3
-----	--------------	------	-----	-----	-----

Методика виконання:

Тарифні ставки наступних розрядів обчислюються множенням тарифної ставки першого розряду на відповідний тарифний коефіцієнт:

$$C_{gi} = C_1 \cdot ki ; \quad (1)$$

де C_{gi} , C_1 - годинна тарифна ставка і-го та першого тарифних розрядів відповідно, грн./год. ;

ki - тарифний коефіцієнт і-го розряду.

Мінімальна годинна ставка некваліфікованого робітника (робітника першого розряду) визначається:

$$C_{g\min} = \frac{ЗП_{\min}}{\Phiр.ч.норм.} ; \quad (2)$$

де $C_{g\min}$ - годинна тарифна ставка робітника першого розряду, грн./ год. ;

$ЗП_{\min}$ - встановлена законодавством мінімальна заробітна плата, грн.;

$\Phiр.ч.норм.$ – фонд робочого часу , год.

Висновок: _____

Задача 10: Протягом місяця робітник виготовив 332 вироби. Годинна тарифна ставка робітника, що відповідає його розряду - 3,4 грн. За виконання місячної норми нараховується премія в розмірі 3...% відрядного заробітку та 0,9% за кожен відсоток перевиконання норми. Плановий обсяг виготовленої продукції складає 290 виробів. Визначити місячний заробіток робітника за відрядно-преміальною системою оплати праці.

Методика виконання:

Відрядно-преміальна система оплати праці – оплата праці, в якій крім заробітку за прямими відрядними розцінками (або тарифної заробітної плати), виплачується премія за виконання та перевиконання встановлених кількісних та якісних показників роботи. Заробітна плата робітника визначається за формулою:

$$ЗП_{\text{відр.прем.}} = Оф \cdot С_{\text{відр}} + П ; \quad (3)$$

де $П$ - сума преміальних доплат.

$С_{\text{відр}}$ – відрядна розцінка за одиницю виготовленої продукції, грн. /шт.

Преміальні доплати обчислюють за формулою:

$$П = (Оф \cdot Свідр) \cdot \frac{П1 + П2 \cdot Ппп}{100}; \quad (4)$$

де $П1$ – відсоток доплат за виконання плану, %

$П2$ – відсоток доплат за кожен відсоток перевиконання плану, %

$Ппп$ – відсоток перевиконання плану:

$$Ппп = \frac{Оф - Опл}{Опл} \cdot 100\%; \quad (5)$$

де $Оф$; $Опл$ – фактична та планова кількість виготовленої продукції.

Висновок: _____

Задача 11: Робітник V розряду за місяць виготовив 165 виробів при плановому завданні 140 шт. Тарифна ставка робітника I розряду становить 5,35 грн., тарифний коефіцієнт робітника V розряду - 1,4. Відрядна розцінка при цьому зростає на **I....%**. Обчислити заробітну плату робітника за відрядно-прогресивною системою.

Методика виконання:

Відрядно-прогресивна система - продукція, виготовлена робітником у межах встановленої норми, оплачується за звичайними розцінками, а понад цю норму - за підвищеними.

Сума заробітної плати робітника за цією системою обчислюється за формулою:

$$ЗПв. - прогр. = Он \cdot Свідр + О^* \cdot С^*відр; \quad (6)$$

де $Он$ – кількість продукції, виготовленої в межах встановленої норми, шт.;

$О^*$ - кількість продукції, виготовленої робітником понад встановлену норму, шт.;

$Свідр.$ – відрядна розцінка за одиницю продукції, виготовленої в межах встановленої норми.

$С^*відр.$ – відрядна розцінка за одиницю продукції, виготовленої понад встановлену норму.

Підвищену розцінку за один виріб можна обчислити за формулою:

$$С^*відр = Свідр \cdot \left(1 + \frac{в}{100}\right); \quad (7)$$

де $в$ – відсоток зростання розцінки, %

Висновок: _____

Задача 12: Місячний оклад працівника 3680 грн. Протягом місяця він мав відпрацювати 165 год. Фактично працівник відпрацював 18 днів по 8 год. Наприкінці місяця за високу якість роботи йому нараховано премію у розмірі **1...**% тарифного заробітку. Визначити за погодинно-преміальною системою суму заробітної плати працівника за місяць.

Методика виконання:

Погодинно - преміальна система заробітна плата робітника складається з тарифного заробітку та суми преміальних доплат і визначається так:

$$ЗП_{п.прем} = Фр.ч.ф \cdot Сгi + П ; \quad (8)$$

де *Фр.ч. ф* - фактичний фонд робочого часу працівника за місяць, год.;

Сгi - годинна тарифна ставка працівника і-го розряду (кваліфікації), грн. /год.;

П - сума преміальних доплат за досягнення певних якісних або кількісних показників, грн.

Сума преміальних доплат враховує встановлений тарифний заробіток працівника та відсоток преміювання (*% премії*):

$$П = \frac{ФРЧф \cdot Сгi \cdot \%премії}{100} ; \quad (9)$$

Висновок: _____

Задача 13: Посадовий оклад спеціаліста 3700 грн. З 22 днів за графіком ним відпрацьовано 17 (5 днів за лікарняним). З фонду матеріального заохочення йому нарахована премія у розмірі 25% фактичного заробітку. Крім того додатково йому нараховують **К.....%** доплат за вислугу років, 4% - за сумісництво і 16% - за складність роботи. Визначити заробітну плату працівника за місяць.

Методика виконання:

Оплата праці посадовця розраховується за формулою:

$$ЗП_{\text{пос}} = \Phi_{\text{р.ч.ф}} \cdot C_{\text{ді}} + П ; \quad (10)$$

де $C_{\text{ді}}$ - денна тарифна ставка працівника , грн. /день.;

Висновок: _____

Питання для перевірки

1. Розкрийте зміст понять «трудові ресурси», «персонал», «кадри».
2. Яка класифікація персоналу на підприємстві?
3. Яка методика визначення чисельності персоналу різних категорій?
4. Розкрийте поняття продуктивності праці.
5. Трудомісткість та її різновиди.
6. Методи вимірювання продуктивності праці.
7. Кадрова політика підприємства: мета і завдання.
8. Методи добору кадрів.
9. Розкрийте зміст понять «оплата праці».
10. Назвіть основні функції оплати праці.
11. Які форми оплати праці існують та їх системи?
12. Послідовність планування оплати праці на підприємстві.

ЗАНЯТТЯ 9.

(2 год.)

Тема: Основний капітал підприємства.

Мета: Вивчити склад та структуру основного капіталу підприємства, засвоїти методику розрахунку амортизаційних відрахувань основного капіталу та показники економічної ефективності використання основних фондів.

В результаті розгляду теоретично-практичних питань студент повинен *вміти*:

- розкривати поняття основних фондів та характеризувати їх структуру;
- розраховувати амортизаційні відрахування;
- визначати показники ефективності використання основних фондів.

План заняття:

1. Сутність основних фондів підприємства.
2. Видова класифікація і структура основних фондів.
3. Види оцінки основних фондів.
4. Сутність фізичного і морального зносу основних фондів.
5. Сутність амортизації основних фондів.
6. Методи нарахування амортизації основних фондів.
7. Показники використання основних фондів.

Терміни та поняття.

Основні фонди, амортизація, знос, оцінка основних фондів, первісна вартість, ліквідаційна вартість, балансова вартість, середньорічна вартість основних фондів, показники використання основних.

Основні положення.

Основні фонди - це засоби праці, які мають вартість і функціонують у виробництві тривалий час у своїй незмінній споживчій формі, а їх вартість переноситься працею на вартість готової продукції частинами у вигляді амортизаційних відрахувань.

Оцінка основних фондів підприємства - це грошове вираження їхньої вартості.

Первісна вартість - це фактична вартість основних фондів на момент їх введення в дію, включає крім оптової ціни витрати на транспортування та установку за цінами того року, в якому ці витрати були понесені.

Відновна вартість основних фондів - це вартість їхнього відтворення за сучасних умов виробництва. Вона враховує ті самі витрати, що й первісна вартість, але за нинішніми цінами.

Справедлива (реальна) вартість - це сума, за якою може бути здійснений обмін цього об'єкта в результаті операції між компетентними, обізнаними, зацікавленими та незалежними особами.

Оцінка за залишковою вартістю - характеризує реальну їхню вартість і визначається як різниця між балансовою вартістю та сумою зносу перенесеної в процесі виробництва

Оцінка за ліквідаційною вартістю – це залишкова вартість основних фондів на час їхнього вибуття, тобто сума коштів, яку підприємство очікує отримати від реалізації після закінчення терміну корисного використання.

Балансова вартість - це сума, за якою об'єкт основних фондів включається до балансу після вирахування суми накопиченої амортизації.

Амортизація – процес перенесення вартості основних фондів на собівартість новоствореної продукції.

Норма амортизації - це встановлений річний (квартальний) відсоток відшкодування вартості зношеної частини основних фондів, вони мають бути економічно обґрунтованими і спрямованими на своєчасне відшкодування основних фондів

Вартість, яка амортизується - первісна або переоцінена вартість основних фондів за вирахуванням їхньої ліквідаційної вартості.

Показники використання основних фондів:

Показник	Формула	Складові формули	Характеристика
Фондовіддача	$\Phi_{в} = \frac{ВП}{ОФ_{ср}}$	ВП – обсяг виготовленої продукції у звітному періоді, грн. ОФ _{ср} – середньорічна вартість основних фондів	показує загальну віддачу від використання кожної гривні, витраченої на основні виробничі фонди.
Фондо-місткість	$\Phi_{м} = \frac{ОФ_{ср}}{ВП}$		характеризує забезпеченість підприємства основними фондами
Фондо-озброєність праці	$\Phi_{оз} = \frac{ОФ_{ср}}{Ч}$	Ч - середньооблікова чисельність персоналу, чол.	характеризує озброєність одного працівника основними виробничими фондами
Рентабельність (прибутковість) основних фондів	$Роф = \frac{\Pi}{ОФ_{ср}}$	Π - прибуток за звітний період; грн.	характеризує ефективність використання основних фондів
Коефіцієнт вибуття	$К_{виб} = \frac{ОФ_{вив}}{ОФ_{поч.р.}}$	ОФ _{вив} - вартість виведених за рік фондів; ОФ _{поч.р.} - вартість фондів на початку року.	характеризує інтенсивність вибуття основних фондів
Коефіцієнт оновлення	$К_{он} = \frac{ОФ_{вв}}{ОФ_{к.р.}}$	ОФ _{вв} - вартість введених основних фондів; ОФ _{к.р.} — вартість основних фондів на кінець періоду	Ступінь оновлення основних фондів
Коефіцієнт приросту основних фондів	$К_{пр} = \frac{ОФ_{вв} - ОФ_{вив}}{ОФ_{ср}}$		Характеризує ступінь збільшення основних фондів у звітному періоді
Коефіцієнт зносу	$К_{з} = \frac{Зоф}{ПВ}$	Зоф – сума зносу основних фондів; ПВ – первісна вартість основних фондів, грн.;	Характеризує частку вартості основних фондів, що її списано на витрати виробництва в попередніх періодах
Коефіцієнт фізичного зносу	$К_{физ.зн.} = \frac{Вр}{ПВ}$	Вр - витрати, понесені на поточний та капітальний ремонт основних фондів	Характеризує ступінь фізичного зносу основних фондів
Коефіцієнт морального зносу	$К_{мор.зн.} = \frac{ПВ - СВ}{ПВ}$ $СВ = \frac{ПВ}{1 + \frac{ППП}{100}}$	СВ - справедлива (сучасна) вартість основних фондів ППП — приріст продуктивності праці,	Характеризує ступінь морального зносу основних фондів

Задачі для розв'язання:

Задача 1. Первісна вартість обладнання дорівнює А..... тис. грн.; ліквідаційна вартість – 4 тис. грн.; очікуваний термін корисного використання – 5 років.

За допомогою прямолінійного методу нарахування амортизації визначити:

- розмір амортизаційних відрахувань;
- суму зносу на кінець кожного календарного року;

3. залишкову вартість обладнання на кінець кожного календарного року.

Таблиця 1.

Розрахунок сум амортизації за прямолінійним методом нарахувань, тис. грн.

Рік	Балансова вартість на початок року	Річні амортизаційні відрахування	Накопичена сума зносу на кінець року	Залишкова вартість на кінець року
1				
2				
3				
4				
5				

Методика виконання:

Річна сума амортизації за прямолінійним методом визначається за формулою:

$$CA = \frac{ПВ - ЛВ}{Тк}; \quad (1)$$

$$\text{або } CA = (ПВ - ЛВ) \cdot Нр;$$

де CA – річна сума амортизації; $ПВ$ – первісна (початкова) вартість; $ЛВ$ – ліквідаційна вартість; $Тк$ – строк корисного використання; $Нр$ – річні норма амортизації, у відсотках.

$$Нр = \frac{100}{Тк} \% ; \quad (2)$$

Висновок:

Задача 2. Первісна вартість обладнання дорівнює $A...$ тис. грн.; ліквідаційна вартість – 4 тис. грн.; очікуваний термін корисного використання – 4 роки.

За допомогою методу зменшення залишкової вартості визначити:

- розмір амортизаційних відрахувань;
- суму зносу на кінець кожного календарного року;
- залишкову вартість обладнання на кінець кожного календарного року.

Таблиця 2.

Розрахунок сум амортизації за методом зменшення залишкової вартості нарахувань, тис. грн.

Рік	Балансова вартість на початок року	Річна норма амортизаційних відрахувань, %	Річні амортизаційні відрахування	Накопичена сума зносу на кінець року	Залишкова вартість на кінець року

1					
2					
3					
4					

Методика виконання:

Річна сума амортизації при методі зменшення залишкової вартості визначається за формулою:

$$CA = Hp \cdot ZB; \quad (3)$$

де ZB – залишкова вартість об'єкта основних засобів на початок звітного року;

Hp – річна норма амортизації;

$$Hp = 1 - \sqrt[T_k]{\frac{ЛВ}{ПВ}}; \quad (4)$$

Висновок: _____

Задача 3. Первісна вартість обладнання дорівнює $A...$ тис. грн.; ліквідаційна вартість – 4 тис. грн.; очікуваний термін корисного використання – 5 років.

За допомогою методу прискореного зменшення залишкової вартості визначити:

- розмір амортизаційних відрахувань;
- суму зносу на кінець кожного календарного року;
- залишкову вартість обладнання на кінець кожного календарного року.

Таблиця 3.

Розрахунок сум амортизації за методом прискореного зменшення залишкової вартості нарахувань, тис. грн.

Рік	Балансова вартість на початок року	Річна норма амортизаційних відрахувань, %	Річні амортизаційні відрахування	Накопичена сума зносу на кінець року	Залишкова вартість на кінець року
1					
2					
3					
4					
5					

Методика виконання:

Річна сума амортизації при прискореному зменшенні залишкової вартості визначається за формулою:

$$CA = 2 \cdot Hp \cdot ZB; \quad (5)$$

при цьому $Hp = \frac{100}{T_k} \%$

Сума амортизації останнього року визначається як різниця між первісною вартістю та зносом об'єкта на початок останнього року експлуатації і його фактичного ліквідаційною вартістю.

Висновок:

Задача 4. Первісна вартість обладнання дорівнює $A...$ тис. грн.; ліквідаційна вартість – 4 тис. грн.; очікуваний термін корисного використання – 5 років.

За допомогою кумулятивного методу нарахування амортизації визначити:

1. розмір амортизаційних відрахувань;
2. суму зносу на кінець кожного календарного року;
3. залишкову вартість обладнання на кінець кожного календарного року.

Таблиця 5.

Розрахунок сум амортизації за кумулятивним методом, тис. грн.

Рік	Балансова вартість на початок року	Кількість років, що залишилось до кінця строку	Кумулятивний коефіцієнт	Річні амортизації відрахування	Накопичена сума зносу на кінець року	Залишкова вартість на кінець року
1						
2						
3						
4						
5						

Методика виконання:

Річна сума амортизації при кумулятивному методі визначається за формулою:

$$CA = (ПВ - ЛВ) \cdot K_k; \quad (6)$$

де K_k – кумулятивний коефіцієнт;

$$K_k = \frac{T_e}{\sum_1^n T_k}; \quad (7)$$

де T_e – кількість років, що залишилось до кінця експлуатації об'єкта;

$\sum_1^n T_k$ - сума чисел років корисного використання об'єкта основних засобів
(1+2+3+...+n)

Висновок:

Задача 5. Розрахуйте балансову вартість груп основних фондів на кінець періоду використовуючи вихідні дані. Розмір амортизаційних відрахувань нараховується за прямолінійним методом.

тис. грн.

Показники	Групи основних фондів за терміном корисного використання, років			
	10	8	15	25
Балансова вартість на початок року	4380	5480	2185	7530
Вартість введених в експлуатацію основних фондів	125	101	98	-
Вартість капітального ремонту	-	3	В....	193
Витрати на реконструкцію	-	-	145	53
Вартість виведених з експлуатації основних фондів	63	Б....	48	-
Сума нарахованої амортизації				
Балансова вартість на кінець року				

Методика виконання:

Балансова вартість групи основних фондів підприємства на початок розрахункового року обчислюється за формулою:

$$BBoф = BBo + Bноф + Bкр + Bрек - Bвив - A; \quad (8)$$

де BBo - балансова вартість групи основних фондів групи на початок розрахункового року, що передував звітному;

$Bноф$ - сума витрат, понесених на придбання основних фондів;

$Bкр$ - витрати на здійснення капітального ремонту;

$Bрек$ - витрати на реконструкцію, модернізацію та інших поліпшень основних фондів;

$Bвив$ - сума виведених з експлуатації основних фондів протягом року, що передував розрахунковому;

A - сума амортизаційних відрахувань, нарахованих у році, що передував розрахунковому.

Висновок:

Задача 6. Визначити середньорічну вартість основних фондів на підприємстві:

Вартість основних фондів на початок року	Г.....
Вартість придбаних в розрахунковому році (тис. грн./місяць)	
- машин та устаткування	301/03
- транспортних засобів	112/09
- виробничий інвентар	72/05
Вартість вибувщих протягом року(тис. грн./місяць)	
- інструмент	121/04
- господарський інвентар	93/06
- комп'ютерна техніка	53/09

Методика виконання:

Середньорічну вартість основних фондів визначають за формулою:

$$Фосн.ср = Фосн.поч + Фосн.вв \cdot \frac{Tвв}{12} - Фосн.вив \cdot \frac{Tвив}{12}; \quad (9)$$

де $Фосн.поч$ - вартість основних фондів на початок року, грн.; $Фосн.вв$ – вартість введених протягом року основних фондів, грн.; $Tвв$ - кількість місяців до кінця року, протягом яких функціонували введені основні фонди; $Фосн.вив$ - вартість виведення основних фондів, грн.; $Tвив$ – кількість місяців до кінця року з моменту виведення з експлуатації основних фондів.

Висновок: _____

Задача 7: Проаналізуйте динаміку показників ефективності використання основних виробничих фондів, якщо відомо, що рівень рентабельності виробництва продукції у звітному році склав Д.....%. В наступному році планується збільшити випуск товарної продукції на 7,5%, а витрати на виробництво скоротити на 1,5%. Обсяг товарної продукції у звітному році склав 4582 тис. грн.

Показники	Звітний рік	Плановий рік
Основні виробничі засоби на початок року, тис. грн.	2650	2685
Вартість введених протягом року основних фондів, тис. грн.	75	98
Місяць надходження основних засобів	02	05

Вартість виведених з експлуатації основних фондів, тис. грн.	40	49
Місяць вибуття основних фондів	09	07
Середньооблікова чисельність працівників, чол.	594	599

Аналіз показників ефективності використання основних фондів

Показники	Од.виміру	Звітний рік	Плановий рік	Відхилення	
				абсолютне	відносне

Висновок: _____

Питання для перевірки:

1. Структура основних фондів підприємства і фактори, що на неї впливають.
2. Оцінка основних фондів підприємства.
3. Сутність амортизації основних фондів та сучасні методи її нарахування.
4. Методика визначення суми амортизації за податковим законодавством.
5. Види зносу основних фондів.
6. Показники використання основних фондів підприємства.

ЗАНЯТТЯ 10.

(2 год.)

Тема: Оборотні кошти підприємства.

Мета: Ознайомитись з елементами оборотних засобів, їх класифікацією. Засвоїти методику оцінки, визначення потреби та показники ефективності використання оборотного капіталу.

В результаті розгляду теоретично-практичних питань студент повинен *вміти*:

- охарактеризувати елементи оборотних засобів та їх класифікацію;
- визначати показники ефективності використання оборотного капіталу;
- формулювати та визначати потреби в оборотних коштах підприємства.

План заняття:

1. Елементи та зміст оборотних фондів.
2. Ознаки класифікації оборотних фондів.
3. Оцінка вибуття оборотних активів.
4. Визначення потреби в оборотному капіталі.
5. Джерела фінансування.
6. Показники ефективності використання оборотних фондів.
7. Шляхи підвищення ефективності використання оборотних фондів.

Терміни та поняття.

Оборотні кошти, оборотні виробничі фонди, фонди обігу, норматив оборотних коштів, коефіцієнт оборотності. Коефіцієнт завантаження, тривалість одного обороту, рентабельність оборотних коштів.

Основні положення.

Оборотні кошти - це сукупність коштів, які авансовані в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку.

Оборотні виробничі фонди - це предмети праці, які цілком споживаються в процесі виробничого циклу, змінюють або повністю втрачають свою натуральну форму і переносять всю свою вартість на вартість виробленої продукції.

Фонди обігу – це кошти підприємства, що обслуговують процес реалізації продукції.

Виробничі запаси - це матеріальні ресурси, які вже поступили на підприємство, але ще не піддавались обробці або використанню.

Незавершене виробництво - продукція, яка перебуває на різних стадіях процесу її виготовлення

Готова продукція - продукція, що виготовлена на підприємстві та призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченим договором або іншим нормативно - правовим актом, а також та продукція, яка відправлена, але ще не оплачена.

Товари - матеріальні цінності, що придбані та утримуються підприємством з метою подальшого продажу

Дебіторська заборгованість - сума заборгованості на користь підприємства за товари, роботи, послуги, а також за розрахунками з бюджетом, виданими авансами тощо.

Поточні фінансові інвестиції - це інвестиції, що легко реалізуються і утримуються протягом терміну, що не перевищує один рік.

Грошові кошти та їх еквіваленти включають як реальні гроші, які перебувають в касі підприємства, на банківських рахунках в національній чи іноземній валюті

Витрати майбутніх періодів - витрати, оплачені в звітному періоді, які належать до наступного облікового періоду (наперед сплачені орендна плата, страховка, рекламні послуги тощо).

Норма - це відносна або мінімальна величина оборотних засобів, що обчислена у встановленому порядку за кожним їх видом, яка необхідна для розрахунку нормативу.

Норматив - це мінімальний розмір власних оборотних засобів у грошовому виразі, необхідний підприємству для забезпечення нормального, безперервного процесу виробництва, реалізації продукції та розрахунків.

Коефіцієнт оборотності (кількість оборотів), що розраховується шляхом ділення вартості реалізованої продукції за діючими оптовими цінами за певний період на середній залишок оборотних коштів за той самий період.

Коефіцієнт завантаження оборотних коштів, показує, скільки оборотних коштів припадає на одну грошову одиницю реалізованої продукції за певний період.

Тривалість одного обороту (швидкість обороту) оборотних коштів визначається як співвідношення кількості днів у розрахунковому періоді і коефіцієнта оборотності за той же період.

Задачі для розв'язання:

Задача 1. Визначити середньорічний залишок оборотних коштів. Залишок нормованих оборотних засобів подано в таблиці.

Місяць	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
На початок	630	620	720	750	810	830	880	930	940	970	850	920
На кінець	А.....	60	65	78	75	75	78	80	85	92	95	95
Середньомісячний залишок оборотних коштів												

Методика визначення:

Середньомісячний залишок оборотних коштів визначається за формулою середньої:

$$OK_{с.міс.} = \frac{OK_{п.м.} + OK_{к.м.}}{2} \quad (1)$$

де $OK_{п.м.}$, $OK_{к.м.}$ - розмір оборотних коштів на початок та кінець періоду, грн.;

Середній залишок оборотних коштів розраховують за формулою середньої хронологічної:

$$OK = \frac{\frac{OK_1}{2} + OK_2 + \dots + OK_{n-1} + \frac{OK_n}{2}}{n-1}; \quad (2)$$

де $OK_{1, \dots, n-1}$ - розмір оборотних коштів на початок кожного місяця (кварталу) розрахункового періоду, грн.;

OK_n - величина оборотних коштів на початок першого місяця (кварталу) наступного періоду, грн.;

n - загальна кількість місяців (кварталів).

Висновок: _____

Задача 2. Визначить рівень ефективності використання оборотних коштів за півріччя, якщо:

Величина оборотних коштів за місяцями, тис. грн.:	
січень	- 1250
лютий	- 1130
березень	- 1400
квітень	- 1390
травень	- 1280
червень	- 1350
Вартість валової продукції, тис. грн.	2373,8
Прибуток від реалізації продукції, тис. грн.	Б.....
Рівень товарності, %	85
Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.	5234

Методика виконання:

Показники ефективного використання оборотних коштів.

1. *Коефіцієнт оборотності* (кількість оборотів), що розраховується шляхом ділення вартості реалізованої продукції за діючими оптовими цінами за певний період на середній залишок оборотних коштів за той самий період і розраховується за формулою:

$$K_{об} = \frac{ВРП}{ОК}; \quad (3)$$

де $K_{об}$ - коефіцієнт оборотності, оборотів;

$ВРП$ - вартість реалізованої продукції, грн. ;

$ОК$ - середній залишок оборотних коштів, грн.

2. *Коефіцієнт завантаження оборотних коштів*, який показує, скільки оборотних коштів припадає на одну грошову одиницю реалізованої продукції за певний період. Розмір цього показника обчислюється за формулою:

$$K_{зав} = \frac{ОК}{ВРП}; \quad (4)$$

3. *Тривалість одного обороту* (швидкість обороту) оборотних коштів визначається як співвідношення кількості днів у розрахунковому періоді і коефіцієнта оборотності за той же період:

$$T_{об} = \frac{ДП}{K_{об}} \text{ або } T_{об} = \frac{ДП \cdot ОК}{ВРП} \quad (5)$$

де $T_{об}$ - тривалість одного обороту, днів;

$ДП$ - дні періоду.

4. *Рентабельності (віддачі) оборотних коштів*, який являє собою відношення прибутку від реалізації продукції до середніх залишків оборотних коштів:

$$R_{ок} = \frac{Пр}{ОК} \cdot 100\%, \quad (6)$$

де $R_{ок}$ - рентабельність оборотних коштів, %;

$Пр$ - прибуток від реалізації продукції, грн.

Узагальнюючим показником ефективності використання основних і виробничих фондів є показник *норми прибутку*, який визначається за формулою:

$$N_{пр} = \frac{Пр}{ОФ_{сер.} + ОК} \cdot 100; \quad (7)$$

Висновок: _____

Задача 3. У звітному році обсяг товарної продукції на підприємстві склав **В.....** тис. грн. при наявності оборотних коштів у сумі 700 тис. грн. за рахунок впровадження організаційно-економічних заходів можливо скоротити тривалість одного обороту оборотних коштів на 18 днів. Визначити число оборотів оборотних коштів, тривалість одного обороту оборотних коштів та можливу економію оборотних коштів.

Висновок: _____

Задача 4. Для забезпечення виробництва і реалізації продукції необхідна певна сума оборотних засобів. Виробнича програма – 700 виробів за рік, собівартість одного виробу – 150 грн. Коефіцієнт наростання витрат в незавершеному виробництві – 0,66. Витрати основних матеріалів на один виріб – Г..... грн. за нормою запасу 25 днів. Витрати допоміжних матеріалів на річний випуск – 6000 грн. за нормою запасу 40 днів, палива – 3200 грн. та 30 днів, інших виробничих запасів – 9000 грн. та 60 днів. Витрати майбутніх періодів – 1000 грн. Норма запасу готової продукції – 5 днів. Визначте нормативи оборотних засобів за елементами: виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція та їх загальну суму.

Методика виконання:

Норматив оборотних засобів у виробничих запасах визначається за формулою:

$$Нв.з. = Пд \cdot Нз ; \quad (8)$$

де $Пд$. - середньоденна потреба підприємства в певному виді матеріальних ресурсів; грн.

$Нз$. – норма запасу певного виду матеріальних ресурсів, дні

Величина нормативу оборотних засобів у незавершеному виробництві визначається за формулою:

$$H_{нез.в.} = ВП_{ден.} \cdot Тв.ц. \cdot Кн.в. ; \quad (9)$$

де $ВП_{ден.}$ - середньоденний обсяг випуску продукції, розрахований за виробничою собівартістю;

$Тв.ц.$ - тривалість виробничого циклу;

$Кн.в.$ - коефіцієнт наростання витрат на виробництво продукції.

Середньоденний обсяг випуску продукції розраховується за формулою:

$$ВП_{ден.} = \frac{ВП \cdot Сс}{Д}, \quad (10)$$

де $ВП$ - річний обсяг виготовленої продукції, од.

$Сс$ – собівартість одиниці продукції, грн.

$Д$ – кількість днів в періоді.

Норматив оборотних засобів у запасах готової продукції на складі підприємства, що призначена для продажу визначається за формулою:

$$H_{г.п.} = ВП_{ден.} \cdot Нз. ; \quad (11)$$

Сукупний норматив оборотних засобів підприємства дорівнює сумі нормативів всіх елементів нормованих оборотних засобів

$$H_{сук} = H_{вз} + H_{нез.в} + H_{мп} + H_{гп} \quad (12)$$

де $H_{вз}$ - норматив оборотних засобів у виробничих запасах;

$H_{нев}$ - норматив оборотних засобів у незавершеному виробництві;

$H_{мп}$ - норматив оборотних засобів у витратах майбутнього періоду;

$H_{гп}$ - норматив оборотних засобів у запасах готової продукції.

Висновок: _____

Задача 5. Вартість валової продукції підприємства за звітний рік склала 1830 тис. грн. Виробничі витрати на виготовлення продукції дорівнювали – 1210 тис. грн., середньорічна вартість оборотних коштів – Д... тис. грн. Рівень товарності – 98%.

Визначить коефіцієнт оборотності оборотних коштів, тривалість одного обороту і норму прибутку, якщо у даному господарстві на 1 грн. основних фондів припадає 0,025 грн. оборотних.

Висновок: _____

Задача 6. Проаналізуйте показники ефективності використання оборотних коштів підприємства за певні періоди. Вихідні дані наведені в таблиці.

Таблиця 2.

Показників ефективності використання оборотних коштів на підприємстві

Показники	І квартал	ІІ квартал	І кв. у % до ІІ кв.
1. Величина оборотних коштів за місяцями кварталу, тис. грн.:	Січень – 130	Квітень – 156	*
	Лютий - 135	Травень – 146	
	Березень – 139	Червень - 160	
2. Середній залишок оборотних коштів за квартал, тис грн.			
3. Вартість реалізованої продукції, тис. грн.	1638	Е....	
4. Прибуток від реалізації продукції, тис. грн.	370	435	
Коефіцієнт оборотності			
Коефіцієнт завантаження			
Тривалість обороту оборотних коштів, днів			
Рентабельність оборотних коштів, %			

Висновок: _____

Питання для перевірки:

1. Сутність і значення оборотних коштів.
2. Наукова обґрунтованість поділу оборотних коштів на нормовані й ненормовані.
3. Сутність і методи нормування оборотних коштів.
4. Механізм визначення нормативів оборотних коштів для окремих їхніх структурних елемент.
5. Методика визначення коефіцієнта зростання витрат.
6. Основні показники оцінки ефективності використання оборотних коштів.
7. Шляхи підвищення ефективності використання оборотних коштів в сучасних умовах.

ЗАНЯТТЯ 11.

(2 год.)

Тема: Інвестиційна та інноваційна діяльність.

Мета: Ознайомитись з поняттям та класифікацією інвестицій, інновацій. Вивчити методику визначення показників ефективності використання капітальних вкладень, інвестицій та інновацій на підприємстві.

В результаті розгляду теоретично-практичних питань студент повинен *вміти*:

- характеризувати сутність та принципи інвестиційної діяльності підприємства;
- розкривати класифікацію інвестицій;
- визначати ефективність використання інвестицій на підприємстві.

План заняття:

1. Поняття, склад і структура інвестицій.
2. Класифікація інвестицій.
3. Джерела формування реальних інвестицій.
4. Методичні підходи до оцінки ефективності реальних інвестицій.
5. Загальна характеристика інновацій за різними ознаками.
6. Типи інновацій, суб'єкти та об'єкти інноваційної діяльності.
7. Інноваційні процеси та їх види.
8. Показники економічної ефективності технічних і організаційних нововведень.

Терміни та поняття.

Інвестиції, капітальні вкладення, класифікація інвестицій, порівняльна економічна ефективність капітальних вкладень, коефіцієнт економічної ефективності, приведені витрати, грошовий дохід, строк окупності, індекс доходності.

Основні положення.

Інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

Капітальна інвестиція - господарська операція, яка передбачає придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних фондів та нематеріальних активів, які підлягають амортизації.

Фінансова інвестиція - господарська операція, яка передбачає придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та інших фінансових інструментів.

Реінвестиція - господарська операція, яка передбачає здійснення капітальних або фінансових інвестицій за рахунок доходу (прибутку), отриманого від інвестиційних операцій.

Коефіцієнта економічної ефективності (прибутковості) капітальних витрат це відношення прибутку до суми капітальних вкладень.

Період (строк) окупності капітальних вкладень - є оберненим показником до коефіцієнта прибутковості, вказує на кількість років, які необхідні для повернення первісних капіталовкладень

Абсолютна ефективність капітальних вкладень характеризує загальну величину їх віддачі та визначається відношенням величини економічного ефекту до величини понесених витрат.

Дисконтування - метод оцінки інвестиційних проектів шляхом вираження майбутніх грошових потоків, пов'язаних із реалізацією інвестиційних проектів, через їх вартість у поточний момент часу.

Чиста приведена (дисконтована) вартість - різниця між приведеним (дисконтованим) грошовим доходом від інвестиційного проекту та інвестиційними витратами

Внутрішня норма прибутку (доходності) - ставка дисконту, при якій сума дисконтованих доходів за весь період використання інвестиційного проекту дорівнює сумі початкових витрат (інвестицій),

Індекс доходності (ІД), - визначається як відношення дисконтованих грошових доходів до інвестиційних витрат

Термін окупності інвестицій - при визначенні якого застосовується техніка дисконтування, характеризує протягом якого періоду окупляться інвестиції та визначається відношенням суми капітальних вкладень до отриманої чистої приведеної вартості

Інновації - це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентноздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

Товарна інновація - введення нового продукту;

Технологічна інновація - введення нового методу виробництва;

Ринкова інновація - створення нового ринку товарів або послуг;

Маркетингова інновація - освоєння нового джерела постачання сировини або напівфабрикатів;

Управлінська інновація - реорганізація структури управління;

Соціальна інновація - впровадження заходів для поліпшення життя населення;

Екологічна інновація - впровадження заходів для охорони навколишнього середовища.

Інноваційне підприємство – є підприємство (об'єднання підприємств) будь-якої форми власності, в якому понад 70 відсотків обсягу продукції (у грошовому вимірі) за звітний період є інноваційні продукти або інноваційна продукція.

Технологічний парк - юридична особа або об'єднання на підставі договору про спільну діяльність учасників, головною метою яких є діяльність щодо виконання інвестиційних та інноваційних проектів, виробничого впровадження наукомістких розробок, високих технологій та конкурентоспроможної на світових ринках продукції.

Технополіс - це науково-промисловий комплекс, створений для виробництва нової прогресивної продукції або розроблення нових наукомістких технологій на базі взаємовідносин виробничих підприємств і вищих навчальних закладів та науково-технічних центрів.

Бізнес-інкубатор - це комплекс, який займається наданням інноваційних послуг щодо реалізації інноваційних проектів. Інкубаційний період для фірми триває від 2—3 до 5 років, після чого інноватор може вести діяльність самостійно.

Венчурні компанії - підприємства, діяльність яких спрямована на наукові дослідження, впровадження нововведень та фінансування інноваційних проектів.

Інноваційний продукт - результат виконання інноваційного проекту, науково-дослідної і дослідно-конструкторської розробки нової технології з виготовленням експериментального зразка чи дослідної партії.

Ефективність НТП – співвідношення ефекту і витрат, що його викликали, вимірюється в частках чи відсотках, що характеризують результативність витрат.

Ефект НТП – результат науково-технічної діяльності, що у теорії ефективності ототожнюється з обсягом чистого продукту. Ефект може бути позитивним і негативним.

Економічний ефект – це ріст продуктивності праці і зниження трудомісткості, матеріаломісткості і собівартості продукції і чисельності працівників, зростання прибутку і рентабельності.

Ресурсний ефект – це вивільнення трудових, матеріальних і фінансових ресурсів на підприємстві;

Технічний ефект – це поява нової техніки і технології, відкриттів і раціоналізаторських пропозицій, «ноу – хау» і інших нововведень;

Соціальний ефект – це підвищення матеріального і культурного рівня життя громадян, більш повне задоволення їхніх потреб у товарах і послугах, поліпшення умов техніки безпеки праці.

Задачі для розв'язання:

Задача 1. За показниками абсолютної ефективності капітальних вкладень визначити оптимальний варіант будівництва цеху.

Показники	№1	№2	№3
Питомі капітальні вкладення, грн. /тону	711,8	726,1	A.....
Прибуток в розрахунку на 1 тону, грн. /тону.	118,7	104,7	95,1

Методика виконання:

1. Коефіцієнт економічної ефективності (прибутковості) капітальних витрат:

$$E_p = \frac{Pr.od.}{KB_{нит}}; \quad (1)$$

де E_p - коефіцієнт економічної ефективності (прибутковості);

$KB_{нит}$ - питомі капітальні вкладення, грн./ тону;

$Pr.od.$ - прибуток в розрахунку на одиницю продукції, грн./тону

Розрахункові значення коефіцієнтів прибутковості треба порівняти з нормативним ($E_{нор}$). Варіант капітальних вкладень визнають доцільним за умови, якщо: $E_p > E_{нор}$

2. Період (строк) окупності капітальних вкладень ($Ток$)- є оберненим показником до коефіцієнта прибутковості:

$$T_{ок} = \frac{1}{E_p}; \quad (2)$$

Висновок: _____

Задача 2. За рівнем приведених витрат та сумою річного економічного ефекту виберіть кращий варіант з двох варіантів капіталовкладень на удосконалення технології виробництва **Б.....** виробів та обґрунтувати доцільність його проведення. $E_n = 0,15$.

Показники	Діючий варіант	Запропонований варіант
Собівартість одиниці продукції, грн./шт.	1530	1470
Капітальні вкладення, тис. грн.	3000	3500

Методика виконання:

1. Для визначення порівняльної ефективності інвестиційних проектів і вибору найкращого варіанту капітальних вкладень застосовується показник приведених(зведених) витрат (ZB):

$$PB(ZB) = C_i + E_{нор} \cdot KB_i \rightarrow \min \quad (3)$$

де C_i - собівартість одиниці продукції за i -тим варіантом (проект), грн.;

KB_i – питомі капітальні вкладення за i -тим варіантом, грн.

Проект (варіант) капітальних вкладень з найменшими зведеними витратами вважатиметься найкращим з економічної точки зору.

2. Річний економічний ефект від удосконалення технології виробництва:

$$E_{річ} = (PB_{б} - PB_{н}) \cdot O_{в}; \quad (4)$$

де $PB_{б}$, $PB_{н}$ – приведені витрати в розрахунку на одиницю виробу за базовим і новим варіантом;

$O_{в}$ – обсяг виробництва продукції, од.

3. Термін окупності додаткових капітальних вкладень:

$$T_{ок} = \frac{K_n - K_{б}}{E_{річ}}; \quad (5)$$

де K_n , $K_{б}$ – капітальні вкладення при нові та діючій технології виробництва, тис. грн.

Висновок: _____

Задача 3. Підприємство розглядає можливість реалізації інвестиційного проекту вартістю 1200 тис. грн. З кінця першого року підприємство починає отримувати грошові доходи: 1 рік – 300 тис. грн., 2 – й рік – 400 тис. грн., 3 – й рік – 550 тис. грн., 4 – й рік – 650 тис. грн. ставка дисконту складає **В.....%**. Обґрунтувати доцільність реалізації запропонованого проекту за показниками: чистий приведений дохід, індекс доходності, термін окупності.

Методика виконання:

1. Чистий приведений дохід (*чиста приведена (дисконтована) вартість*) - різниця між приведеним (дисконтованим) грошовим доходом від інвестиційного проекту та інвестиційними витратами.

$$\text{ЧПД} = \text{ДД} - I; \quad (6)$$

де *ДД* - загальний дисконтований дохід, грн.

I – сума інвестиційних витрат, грн.

Якщо чистий приведений (дисконтована) дохід позитивна величина - інвестиційний проект слід прийняти.

$$\text{ДД} = \text{ГД1} \cdot \text{КД1} + \text{ГД2} \cdot \text{КД2} + \dots + \text{ГДn} \cdot \text{КДn}; \quad (7)$$

де *ГД1*, *ГДn* - річні грошові доходи, грн.

КД1, *КДn* - коефіцієнти дисконтування за роками використання інвестицій

$$\text{КДn} = \frac{1}{(1 + \text{СД})^n}; \quad (8)$$

де *СД* - процентна ставка, що характеризує щорічну норму прибутку;

n - рік реалізації проекту.

2. *Індекс доходності (ІД)* - визначається як відношення дисконтованих грошових доходів до інвестиційних витрат:

$$\text{ІД} = \frac{\text{ДД}}{I}; \quad (9)$$

4. *Термін окупності інвестицій* - при визначенні якого застосовується техніка дисконтування, характеризує протягом якого періоду окупляться інвестиції та визначається відношенням суми капітальних вкладень до отриманої чистої приведеної вартості:

$$\text{Ток} = \frac{I}{\text{ЧПД}}; \quad (10)$$

Висновок: _____

Задача 4: Обґрунтувати доцільність впровадження нового обладнання з програмним управлінням, якщо відомо, що продуктивність нової установки складає 130 тис. шт., замість продуктивності діючої 50 тис. шт. Вартість установки зростає з **Б.....** тис. грн. до 1200 тис. грн. Собівартість виробництва виробів знизяться з 2,8 грн./од. до 2,1 грн./од. Визначити річний економічний ефект від впровадження автомату і термін окупності обладнання.

Методика виконання:

1. Річний економічний ефект від підвищення продуктивності нової техніки:

$$Er_{np} = (C_b \frac{P_n}{P_d} - C_n) \cdot P_n \quad (11)$$

де C_b , C_n – витрати на випуск одиниці продукції за допомогою базової та нової техніки;

P_b , P_n – продуктивність відповідно базової і нової техніки.

2. Термін окупності додаткових капітальних вкладень.

$$T_{ок\Delta k} = \frac{K_n - K_b}{Er_{np}} \quad (12)$$

де K_n , K_b – капітальні вкладення на придбання нової та існуючої установки, тис. грн.;

Висновок: _____

Задача 5: За річним планом передбачено проведення організаційно – технічних заходів, які підвищать випуск продукції з 11 тис. до Г..... тис. тон. на рік та зменшаться витрати на виготовлення 1 тони продукції з 65 до 55 грн. Гуртова ціна на одиницю продукції становить 80 грн., а також капітальні вкладення – 267 тис. грн. Визначити коефіцієнт ефективності і строк окупності заходу.

Методика виконання:

1. Коефіцієнт ефективності капітальних вкладень:

$$E_p = \frac{\Delta\Pi}{K} = \frac{\Pi_n - \Pi_b}{K} \quad (13)$$

де $\Delta\Pi$ - приріст прибутку від впровадження заходів, тис. грн.

Π_n, Π_b – отриманий прибуток від реалізації продукції до та після введення заходів, тис. грн.

2. Термін окупності капітальних вкладень:

$$T_{ок} = \frac{K}{\Delta\Pi} \quad (14)$$

Висновок: _____

Задача 6: Здійснення реконструкції заводу та впровадження нової технології дає змогу збільшити випуск виробів, знизити витрати на їх виробництво та підвищити продуктивність праці.

Вихідні дані	До реконструкції	Після реконструкції
Річний випуск виробів, тис. шт.	Д.....	75
Ціна одного виробу, грн.	350	350
Витрати на виготовлення виробу, грн./од.	280	250

в т.ч. матеріальні витрати	213	180
Капітальні вкладення, млн. грн.	20,0	28,1
Чисельність робітників, чол.	400	420
Продуктивність техніки, од./год.	22	33

Визначити:

- 1) приріст прибутку підприємства;
- 2) кількість умовно вивільнених робітників;
- 3) економію капітальних вкладень;
- 4) економію матеріальних витрат;

Методика виконання:

1. Приріст прибутку за рік від виробництва продукції за допомогою нової техніки(:

$$\Delta\Pi = (\text{Цн} - \text{Вн}) \cdot \text{Он} - (\text{Цб} - \text{Вб}) \cdot \text{Об}; \quad (15)$$

де $\text{Вб}, \text{Вн}$ - витрати, віднесені на одиницю продукції, виготовленої за допомогою базової і нової техніки, грн.;

$\text{Цб}, \text{Цн}$ - гуртова ціна одиниці продукції при використанні базової і нової техніки, грн.

$\text{Об}, \text{Он}$ - обсяг виробництва продукції за допомогою базової і нової техніки, натур. од.

2. Умовне вивільнення працюючих у зв'язку із впровадженням нової техніки ($\Delta\text{Ч}$);

$$\Delta\text{Ч} = \frac{(\text{Цн} \cdot \text{Он})}{\text{ППб}} - \frac{(\text{Цн} \cdot \text{Он})}{\text{ППн}}; \quad (16)$$

де $\text{ППб}, \text{ППн}$ - продуктивність праці до і після впровадження нової техніки, грн.

3. Економія капітальних вкладень ($\Delta\text{КВ}$):

$$\Delta\text{КВ} = \left(\text{КВб} \cdot \frac{\text{ПТн}}{\text{ПТб}} - \text{КВн} \right) \cdot \text{Он}; \quad (17)$$

де $\text{КВб}, \text{КВн}$ - питомі капіталовкладення при використанні базової і нової техніки, грн.;

$\text{ПТб}, \text{ПТн}$ - продуктивність одиниці базової і нової техніки за одиницю часу, натур, од. або грн. за одиницю часу.

4. Економія матеріальних витрат ($\Delta\text{МВ}$) розраховується за формулою:

$$\Delta\text{МВ} = (\text{МВб} - \text{МВн}) \cdot \text{Он}; \quad (18)$$

де $\text{МВб}, \text{МВн}$ - матеріальні витрати на одиницю продукції при використанні базової і нової техніки, грн.

Висновок: _____

Питання для перевірки

1. Дайте визначення поняття інвестицій.
2. Класифікація інвестицій.
3. Охарактеризуйте сутність інвестиційної діяльності.
4. Основні складові капітальних вкладень.
5. Абсолютна економічна ефективності інвестицій.
6. Показники економічної ефективності інвестиції.
7. Типи інновацій.
8. Дайте характеристику інновацій за різними ознаками.
9. Суб'єкти інноваційної діяльності.
10. Охарактеризуйте поняття – технопарк, технополіс, бізнес – інкубатор.
11. Науково – технічний прогрес.
12. Показники визначення ефективності нововведень.

ЗАНЯТТЯ 12.

(2 год.)

Тема: Ефективність діяльності підприємства та його конкурентоспроможність

Мета: Ознайомитись з сутністю та значення ефективності діяльності підприємства.

Засвоїти показники ефективності діяльності підприємства та резерви їх підвищення.

В результаті розгляду теоретично-практичних питань студент повинен *вміти*:

- розкривати сутність і значення ефективності діяльності підприємства;
- визначати показники ефективності діяльності підприємства;
- оцінювати рівень конкурентних переваг.

План заняття:

1. Сутність і значення ефективності діяльності підприємства.
2. Критерії і показники системи вимірювання ефективності діяльності підприємства.
3. Методика визначення ефективності діяльності підприємства.
4. Склад резервів підвищення ефективності виробництва.
5. Шляхи підвищення ефективності виробництва.
6. Оцінювання рівня конкурентних переваг.
7. Показники конкурентоспроможності підприємства.

Терміни і поняття:

Витрати виробництва, прямі і непрямі витрати, калькуляція, операційні витрати, групування витрат за елементами, виробнича собівартість, планування собівартості.

Основні положення:

Ефект діяльності - це отримані внаслідок витрачання ресурсів результати.

Економічна ефективність - економія суспільно необхідного часу на і виробництво та споживання товарів і послуг

Соціальна ефективність - збільшення кількості нових робочих місць, рівня зайнятості людей, поліпшення умов праці та побуту, підвищення рівня та 1 комфорту життя і т. п.;

Екологічна ефективність - гармонізація відносин людини з навколишнім середовищем, зменшення шкідливих викидів і т.п.;

Науково-технічна ефективність - підсилення потенційних можливостей, виробничих систем, наукових організацій, споживачів продуктивніше вирішувати ті чи інші завдання за допомогою продукції, виробленої даним підприємством.

Конкурентоспроможність підприємства - це можливість ефективної господарської діяльності підприємства та її практичної прибуткової реалізації в умовах конкурентного ринку.

Рівень конкурентоспроможності підприємства - це узагальнюючий показник життєздатності підприємства, його вміння ефективно використовувати свій виробничий, науково-технічний, трудовий, фінансовий потенціал.

Резерви підвищення ефективності функціонування підприємства - це можливості досягнення більш ефективної його діяльності в результаті забезпечення належної дії факторів, що дають змогу раціональніше використовувати наявні ресурси та організаційно - інноваційний потенціал.

Задачі для розв'язання:

Задача 1: Відповідно до наведених даних таблиці 1 розрахувати показники ефективності виробництва окремих видів продукції на підприємстві.

Таблиця 1.

Рівень рентабельності основних видів продукції

	Показники	зерно	соняшник	молоко
Звітний рік	Грошовий дохід (виручка від реалізації), тис. грн.	3494	4011	261
	ПДВ, тис. грн.			
	Чиста виручка від реалізації, тис. грн.			
	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	А.....	2805	296
	Валовий прибуток, тис. грн.			
	Рівень рентабельності, %			
Базисний рік	Грошовий дохід (виручка від реалізації), тис. грн.	1366	4432	Д.....
	ПДВ, тис. грн.			
	Чиста виручка від реалізації, тис. грн.			
	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	1357	5001	272
	Валовий прибуток, тис. грн.			
	Рівень рентабельності, %			

Висновок: _____

Задача 2: В результаті господарської діяльності підприємство отримало наступні показники. Здійснить розподіл грошової виручки та чистого прибутку. Відповідно до статуту підприємства відрахування до резервного капіталу складатимуть **Б.....%** чистого прибутку, поповнення додаткового капіталу – 22%, виплату дивідендів – 35%.

Таблиця 2.

Розподіл прибутку підприємства, тис. грн.

Показники	Базисний рік	Звітний рік	Звітний у % до базисного року
Виручка від реалізації	7397	8872	
ПДВ	1232	1478	
Чистий дохід			
Собівартість реалізованої продукції	5945	6169	
Валовий прибуток			
Податок на прибуток			
Чистий прибуток			
Розподіл прибутку:			
- резервний капітал			
- додатковий капітал			
- виплата дивідендів			
Усього розподілено			
Нерозподілений прибуток			

Висновок: _____

Задача 3: Доход від реалізації продукції підприємства становив 400 тис. грн. Рентабельність, як прибуток до операційних витрат дорівнює 15%. Як зміниться рентабельність за умови незмінності суми операційних витрат, якщо наступного року чистий дохід збільшиться на **В.....%**?

Методика виконання:

Рівень рентабельності операційних витрат:

$$Po.d. = \frac{ДРП}{Вопер} 100 \quad (1)$$

де ДРП – доход підприємства, тис. грн.

Вопер. – витрати на здійснення операційної діяльності, тис. грн.

Висновок: _____

Задача 4: На скільки необхідно збільшити обсяг реалізованої продукції, щоб у плановому періоді фондвіддача становила 0,3.

Показники	
Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	800
Ціна одиниці продукції, грн.	Г.....
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	4000

Висновок: _____

Задача 5: Розрахуйте узагальнюючий показник ефективності використання ресурсів та окремо рівень використання ресурсів за видами:

- основних виробничих фондів;
- оборотних фондів;
- трудових ресурсів;
- капітальних вкладень

Таблиця 3.

Вихідні дані для розрахунку показників ефективності використання ресурсів на підприємстві

Показники	тис. грн.	
	<i>Отп</i>	<i>Д....</i>
Обсяг виробленої товарної продукції	<i>Воп</i>	<i>Е....</i>
Витрати на оплату праці	<i>Вм</i>	1804
Витрати на використані матеріальні ресурси	<i>Взв</i>	30
Загальновиробничі витрати у % до суми витрат на оплату праці, %		
тис. грн.	<i>Vi</i>	978
Інші прямі витрати	<i>П</i>	
Отриманий прибуток		

Середньорічна вартість основних фондів	<i>Фосн.</i>	3043
Середньорічна вартість оборотних фондів	<i>Фоб.</i>	3598
Витрати праці, що понесені на виготовлення продукції, люд.-год.	<i>T</i>	198300
Середньооблікова чисельність працівників, чол.	<i>Ч</i>	Ж....
Обсяг капітальних вкладень	<i>Кв</i>	4500
Прибуток від здійснення капітальних вкладень	<i>ΔП</i>	750

Методика визначення:

Узагальнюючий показник ефективності використання ресурсів:

$$Eв.р. = \frac{Отп}{Воп + Вм + Взв + Vi} 100 \quad (2)$$

де *Отп* – обсяг виробленої товарної продукції, тис. грн.

Воп – прямі витрати на оплату праці, тис. грн.

Взм – прямі витрати на використання маральних ресурсів, тис. грн.

Взв – загально-виробничі витрати, тис. грн.

Vi – інші витрати, віднесені на собівартість готової продукції, тис. грн.

Таблиця 4.

Показники ефективності використання ресурсів

Узагальнюючий показник ефективності використання ресурсів	<i>Евр</i>	Розрахунок	Значення
Основні виробничі фонди			
Фондовіддача, грн./грн.	$\Phiв. = \frac{Отп}{\Phiосн}$		
Фондомісткість, грн. /грн.	$\Phiм. = \frac{1}{\Phiв}$		
Рентабельність фондів, %	$Росн.ф. = \frac{\Pi}{\Phiосн} 100$		
Оборотні засоби			
Коефіцієнт оборотності	$Коб. = \frac{Отп}{\Phiоб}$		
Коефіцієнт завантаження	$Кзав. = \frac{1}{Коб}$		
Тривалість обороту, днів	$Тоб. = \frac{365}{Коб}$		
Рентабельність оборотних фондів, %	$Роб.ф. = \frac{\Pi}{\Phiоб} 100$		
Трудові ресурси			
Продуктивність праці: тис. грн. /люд.-год.	$ПП = \frac{Отп}{T}$		
тис. грн./чол.	$ПП = \frac{Отп}{Ч}$		
Трудомісткість продукції, люд.год./тис. грн.	$Тм = \frac{T}{Отп}$		
Фондоозброєність праці, тис. грн./чол.	$\Phiозб = \frac{\Phiосн}{Ч}$		

Зарплатомісткість, тис. грн. / тис. грн.	$Z_m = \frac{B_{оп}}{O_{тп}}$		
Капітальні вкладення			
Коефіцієнт ефективності використання капітальних вкладень	$E_p = \frac{\Delta\Pi}{K_v}$		
Строк окупності капітальних вкладень, років	$T_{ок.} = \frac{1}{E_p}$		

Висновок: _____

Питання для перевірки:

1. Поняття та сутність ефективності діяльності підприємства.
2. Види ефективності отриманих ефектів та діяльності підприємства.
3. Критерії та показники системи ефективності діяльності підприємства.
4. Узагальнюючі показники ефективності використання ресурсів.
5. Резерви підвищення ефективності діяльності підприємства.
6. Напрямки підвищення ефективності діяльності підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: [Текст]: офіц. текст: [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р.: станом на 1 січ. 2006 р.]. – К.: Мін-во Юстиції України, 2006. – 124 с. – ISBN 966-7630-14-5.
2. Господарський кодекс України [Текст]: офіц. текст: за станом на 20 січ. 2007 р. – Х.: Одіссей, 2007. – 240с. – ISBN 966-633-516-6.
3. Про акціонерні товариства [Текст]: Закон України від 17 вер. 2008 р. №514-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2008, N 50-51, ст. 384.
4. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців [Текст]: Закон України від 15 трав. 2003 р. №755-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003, N 31-32, ст. 263.
5. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні [Текст]: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4618-VI // Голос України. – 2012 – 18 квітня, N 70.
6. Податковий комплекс України. – К.: Верес, 2011. – 336с.
7. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 25.03.2005 №2505/IV[Електронний ресурс]. – Режим доступу www.rada.gov.ua.
8. Про захист економічної конкуренції : Закон України // Урядовий кур'єр. – 2011.-21 березня . - №50.
9. Про стандартизацію : Закон України від травня 2011 р. // Закони України . – Т.10 – С.150-161.
10. 35 положень (стандартів бухгалтерського обліку): Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» в Україні». – К: КТН, 2012. – 344с.
11. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз [Текст]: монографія. / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2005. – 292с.
12. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник. / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2013. – 779 с.
13. Антикризове управління економічною безпекою в умовах викликів фінансово-економічної глобалізації (державний і регіональний виміри) / М. А. Хвесик, А. В. Степаненко, О. М. Ральчук, Й. М. Дорош; НАН України, Рада по вивч. продукт. сил України. — Донецьк: Юго-Восток, 2010. — 323 с.
14. Безпека сталого розвитку України: побудова в умовах глобальних викликів / [Ананьїн В. О. та ін.]; за ред. В. О. Ананьїна|Ін-т спец. зв'язку та захисту інформації Нац. техн. ун-ту України "КПІ". – К. : ІСЗЗІ НТУУ "КПІ", 2009. – 271 с.
15. Бойчик І.М. Економіка підприємства: навч. посіб. /І.М. Бойчик. – К.: Атіка, 2004. – 480с.
16. Васильченко В.С. Управління трудовим потенціалом : навч. посіб./ [Васильченко В.С., Гриненко А.М., Грішнова О.А., Керб Л.П.] — К.: КНЕУ, 2005. — 403 с.
17. Гаркуша Н. М. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті [Текст] : навч. посіб. / Н. М. Гаркуша, О. В. Цуканова, О. О. Горошанська. - К. : Знання, 2012. - 583, [9] с. : рис., табл. - (Вища освіта XXI століття)
18. Гетьман О.О. Економіка підприємства: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. / О.О.Гетьман, В.М. Шаповал – К.: Центр навч. літ., 2006 – 488с.

19. Гончаров В.М. Організація управління економічним потенціалом промислових підприємств [Текст]: монографія. / В.М. Гончаров. – Донецьк: СПД Купріянов В.С., 2008. – 202 с.
20. Гончаров В.Н. Предпринимательская деятельность в Украине [Текст]: монографія. / В.М. Гончаров. – Луганск, изд-во ЛДПУ, 2000. – 184 с.
21. Гончаров В.Н. Рыночные модели оплаты труда [Текст]: монографія. / В.Н. Гончаров. – Харьков: Основа, 2000, – 247 с.
22. Гринчуцький В. І. Економіка підприємства: Навчальний посібник. / В. І. Гринчуцький, Е. Т. Карапетян, Б. В. Погріщук – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 304 с.
23. Економіка підприємства: навчальний посібник / П.В. Круш, Б.М. Сердюк [та ін.]; [за загал. ред. П.В. Круша]. – К.: Ельга-Н, КНТ, 2007. – 780с.
24. Економіка підприємства: підручник / Й.М. Петрович, А.Ф. Кіт, В.В. Кулішов [та ін.], [за заг. ред. Й.М. Петровича]. – Львів: «Магнолія плюс» – 2004.-680с.
25. Економіка підприємства: підручник / М.Г. Грицак, В.М. Колот, А.П.Наливайко [та ін.], [за заг. ред. С.Ф. Покропивного]. – [2 – е вид., доп.]– К.: КНЕУ, 2001.-528 с.
26. Економіка підприємства: підручник / М.Г. Грицак, В.М. Колот, О.Г.Медрул [та ін.], [за заг. і нак. ред. Г.О.Швиданенко]. – [вид. 4 – е вид., перероб. і доп.]– К.: КНЕУ, 2009.-816 с.
27. Загородній А.Г. Інвестиційний словник: Навч. посібник. / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Г.О. Партин – Львів: Видавництво «Бескид Біт», 2005. – 512 с.
28. Іванілов О.С. Економіка підприємства: підручник / О.С. Іванілов – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 728с.
29. Кельдер Т.Л. Економіка праці / Кельдер Т.Л. – Запоріжжя: ЗДУ. – 2001. – 326 с.
30. Ким М.Н. Трудовой потенциал: формирование, использование, управление: учеб. пособие / Харьковский национальный ун-т им. В.Н.Каразина. — Х. : ХНУ им. В.Н.Каразина, 2003. — 248с. : рис., табл.
31. Лукашевич В.М. Економіка праці та соціально-трудова відносина: навч. посібник. / В.М. Лукашевич – Львів: Новий світ, 2004. – 248с.
32. Макаровська Т. П. Економіка підприємства: навч. посіб. / Т. П. Макаровська, Н. М. Бондар. — К.: МАУП, 2003. — 304 с.
33. Мельник Л.Г. Економіка підприємства: конспект лекцій. навч. посіб. / Л.Г. Мельник, О.І. Корінцева: – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 412с.
34. Минцберг Г., Альстренд Б., Лэмпел Дж. Школы стратегий. Стратегическое сафари: экскурсия по дебрям стратегического менеджмента. – С.Пб.: Питер, 2000. – 336 с.
35. Наливайко А. П. Теорія стратегії підприємства. Сучасний стан та напрямки розвитку [Текст]: монографія. / А.П. Наливайко. – К.: КНЕУ, 2001. – 227 с.
36. Осовська Г.В. Управління трудовими ресурсами: навчальний посібник / Осовська Г.В., Крушельницька О.В. – К.: Кондор, 2003. – 224 с.
37. Рубин Ю. Б. Теория и практика предпринимательской конкуренции : учебник [Текст] / Ю. Б. Рубин. – [6-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Маркет ДС, 2007. – 608 с.
38. Соціально-трудова потенція: теорія і практика. У 2-х ч. / М. Долішній, С. Злупко, С. Бандур та ін. [відпов. редактори М. Долішній, С. Злупко]. – К.: Наукова думка. – 1994. – Ч.1
39. Стратегія інноваційного розвитку України в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – <http://www.in.gov.ua>

40. Фатхутдинов Р., Стратегический мереджмент [Текст] / Р. Фатхутдинов. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1999. – 416 с.
41. Федулова Л.І. Інноваційна економіка: підручник / Л.І. Федулова. – К.: Либідь, 2006. – 477с.
42. Фінансово-економічні механізми інноваційно-інвестиційного розвитку України [Текст]: Колективна наукова монографія / Кириченко О.А., Єрохін С.А. та ін.; [під наук. ред. д.е.н. проф. О.А. Кириченко]. – К.: Національна академія управління, 2008. – 252 с.
43. Фінансовий менеджмент : підручник / [кер.кол. авт.і наук.ред.проф. А.М.Поддєрьогін].-К.:КНЕУ, 2005. – 536с.
44. Хисамутдинов И.А. Основы экономики и теории рынка [Электронный ресурс] – Режим доступа <http://uchebnik-besplatno.com/teoriya-ekonomicheskaya/osnovyi-ekonomiki-teorii.html>
45. Черевко Г.В. Економіка підприємств: навч. посіб./ Г.В. Черевко, Ф.В. Горбонос, Г.Б. Іваницька / [за заг. ред Г.В. Черевка]. – Львів: Апріорі, 2004. – 384с.
46. Шваб Л.І. Економіка підприємства: навч. посіб./ Л.І. Шваб – К.: Каравела, 2004. – 568с.
47. Ядранський Д. М. Трудовий потенціал в системі ринкових перетворень: монографія / Ядранський Д. М., Мішковець Л. В. — Д. : Моноліт, 2007. — 196с.

ВИХІДНІ ДАНІ ДЛЯ РОЗРАХУНКУ ЗАВДАНЬ

ВИРОБНИЧА ПРОГРАМА ПІДПРИЄМСТВА.

<i>Варіант</i>	<i>A</i>	<i>B</i>	<i>B</i>	<i>Г</i>	<i>Д</i>
<i>1</i>	190	86,8	470	600	85,5
<i>2</i>	192	86,9	475	610	85,6
<i>3</i>	194	87,0	480	620	85,7
<i>4</i>	196	87,1	485	630	85,8
<i>5</i>	198	87,2	490	640	85,9
<i>6</i>	199	87,3	500	650	86,0
<i>7</i>	200	87,4	505	660	86,1
<i>8</i>	201	87,5	510	670	86,2
<i>9</i>	202	87,6	515	680	86,3
<i>10</i>	203	87,7	520	690	86,4
<i>11</i>	204	87,8	525	700	86,5
<i>12</i>	205	87,9	530	710	86,6
<i>13</i>	206	85,5	535	720	86,7
<i>14</i>	207	85,6	540	730	86,8
<i>15</i>	208	85,7	545	740	86,9
<i>16</i>	209	85,8	550	750	87,0
<i>17</i>	210	85,9	555	760	87,1
<i>18</i>	211	86,0	560	770	87,2
<i>19</i>	212	86,1	565	780	87,3
<i>20</i>	213	86,2	570	790	87,4
<i>21</i>	214	86,3	575	800	87,5
<i>22</i>	215	86,4	580	810	87,6
<i>23</i>	216	86,5	585	820	87,7
<i>24</i>	217	86,6	590	830	87,8
<i>25</i>	218	86,7	595	840	87,9

ВИТРАТИ НА ВИРОБНИЦТОВ І РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОДУКЦІЇ

<i>Варіант</i>	<i>А</i>	<i>Б</i>	<i>В</i>	<i>Г</i>	<i>Д</i>	<i>Е</i>
1	48	31,0	600	5,00	7,0	470
2	49	31,2	605	5,10	7,2	475
3	50	31,3	610	5,15	7,4	480
4	51	31,5	615	5,20	7,6	485
5	52	31,6	620	5,25	7,8	490
6	53	31,7	625	5,30	8,0	500
7	54	31,9	630	5,35	8,2	505
8	55	32,0	635	5,40	8,4	510
9	56	32,1	640	5,45	8,6	515
10	57	32,4	645	5,50	8,8	520
11	58	32,5	650	5,55	9,0	525
12	59	32,6	655	5,60	7,1	530
13	48,5	32,7	660	5,65	7,3	535
14	49,5	32,9	665	5,70	7,5	540
15	50,5	33,0	670	5,75	7,7	545
16	51,5	31,2	675	5,80	7,9	550
17	52,5	31,3	680	5,85	8,1	555
18	53,5	31,5	685	5,90	8,3	560
19	54,5	31,4	690	5,95	8,5	565
20	55,5	31,6	695	6,00	8,7	570
21	56,5	31,9	700	6,05	8,9	575
22	57,5	31,8	705	6,10	9,1	580
23	58,5	31,7	710	6,15	9,3	585
24	59,5	32,0	715	6,20	9,5	590
25	60	32,5	720	6,25	9,7	595

ФІНАНСОВО – ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

<i>Варіант</i>	<i>А</i>	<i>Б</i>	<i>В</i>	<i>Г</i>	<i>Д</i>
1	48	15,0	5,00	60	5,80
2	49	15,1	5,10	61	5,85
3	50	15,2	5,15	62	5,90
4	51	15,3	5,20	63	5,95
5	52	15,4	5,25	64	6,00
6	53	15,5	5,30	65	6,05
7	54	15,6	5,35	66	6,10
8	55	15,7	5,40	67	6,15
9	56	15,8	5,45	68	6,20
10	57	15,9	5,50	69	6,25
11	58	16,0	5,55	70	5,30
12	59	16,1	5,60	71	5,35
13	48,5	16,2	5,65	72	5,40
14	49,5	16,3	5,70	73	5,45
15	50,5	16,4	5,75	74	5,50
16	51,5	16,5	5,80	75	5,55
17	52,5	16,6	5,85	76	5,60
18	53,5	16,7	5,90	77	5,65
19	54,5	16,8	5,95	78	5,70
20	55,5	16,9	6,00	79	5,75
21	56,5	17,0	6,05	80	5,00
22	57,5	17,1	6,10	81	5,10
23	58,5	17,2	6,15	82	5,15
24	59,5	17,3	6,20	83	5,20
25	60	17,4	6,25	84	5,25

ТОВАРНА І ЦІНОВА ПОЛІТИКА.

<i>Варіант</i>	<i>А</i>	<i>Б</i>	<i>В</i>	<i>Г</i>
1	15,0	190	16,5	60
2	15,1	192	16,6	61
3	15,2	194	16,65	62
4	15,3	196	16,70	63
5	15,4	198	16,75	64
6	15,5	199	16,80	65
7	15,6	200	16,85	66
8	15,7	201	16,90	67
9	15,8	202	16,95	68
10	15,9	203	17,00	69
11	16,0	204	17,05	70
12	16,1	205	17,10	71
13	16,2	206	17,50	72
14	16,3	207	17,20	73
15	16,4	208	17,25	74
16	16,5	209	17,30	75
17	16,6	210	17,35	76
18	16,7	211	17,40	77
19	16,8	212	17,45	78
20	16,9	213	17,50	79
21	17,0	214	17,55	80
22	17,1	215	17,60	81
23	17,2	216	17,65	82
24	17,3	217	17,70	83
25	17,4	218	17,75	84

ПЕРСОНАЛ ПІДПРИЄМСТВА, ПРОДУКТИВНІСТЬ ТА ОПЛАТА ПРАЦІ

<i>Варіант</i>	<i>А</i>	<i>Б</i>	<i>В</i>	<i>Г</i>	<i>Д</i>	<i>Е</i>	<i>Ж</i>	<i>З</i>	<i>І</i>	<i>К</i>
1	220	5,00	300	46	470	600	1,15	10,0	7,0	20
2	221	5,10	305	47	475	605	1,16	10,2	7,2	21
3	222	5,15	310	48	480	610	1,17	10,4	7,4	22
4	223	5,20	315	45	485	615	1,18	10,6	7,6	23
5	224	5,25	320	49	490	620	1,19	10,8	7,8	24
6	225	5,30	325	56	500	625	1,20	11,0	8,0	25
7	226	5,35	330	55	505	630	1,21	11,2	8,2	26
8	227	5,40	335	54	510	635	1,22	11,4	8,4	27
9	228	5,45	340	53	515	640	1,23	11,6	8,6	28
10	229	5,50	345	52	520	645	1,24	11,8	8,8	29
11	200	5,55	350	51	525	650	1,25	12,0	9,0	30
12	201	5,60	303	57	530	655	1,26	12,2	7,1	31
13	202	5,65	306	58	535	660	1,27	12,4	7,3	32
14	203	5,70	309	40	540	665	1,28	12,6	7,5	33
15	204	5,75	312	41	545	670	1,29	12,8	7,7	34
16	205	5,80	315	42	550	675	1,30	13,0	7,9	35
17	206	5,85	318	43	555	680	1,31	13,2	8,1	36
18	207	5,90	321	44	560	685	1,32	13,4	8,3	37
19	208	5,95	324	45	565	690	1,33	13,6	8,5	38
20	209	6,00	327	59	570	695	1,34	13,8	8,7	39
21	210	6,05	333	60	575	700	1,35	14,0	8,9	15
22	211	6,10	336	61	580	705	1,36	14,2	9,1	16
23	212	6,15	339	62	585	710	1,37	14,4	9,3	17
24	213	6,20	341	63	590	715	1,38	14,6	9,5	18
25	214	6,25	344	64	595	720	1,39	14,8	9,7	19

ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА

<i>Варіант</i>	<i>А</i>	<i>Б</i>	<i>В</i>	<i>Г</i>	<i>Д</i>
1	45,0	50,0	3200	31,0	20
2	45,2	51,0	3205	31,2	21
3	45,4	51,5	3210	31,3	22
4	45,6	52,0	3215	31,5	23
5	45,8	52,5	3220	31,6	24
6	46,0	53,0	3225	31,7	25
7	46,2	53,5	3230	31,9	26
8	46,4	54,0	3235	32,0	27
9	46,8	54,5	3240	32,1	28
10	47,0	55,0	3245	32,4	29
11	47,2	55,5	3250	32,5	30
12	47,4	56,0	3255	32,6	31
13	47,6	56,5	3260	32,7	32
14	47,8	57,0	3265	32,9	33
15	48,0	57,5	3270	33,0	34
16	48,2	58,0	3275	31,2	35
17	48,4	58,5	3280	31,3	36
18	48,6	59,0	3285	31,5	37
19	48,8	59,5	3290	31,4	38
20	49,0	60,0	3295	31,6	39
21	49,2	60,5	3300	31,9	15
22	49,4	61,0	3305	31,8	16
23	49,6	61,5	3310	31,7	17
24	49,8	62,0	3315	32,0	18
25	50,0	62,5	3320	32,5	19

ОБОРОТНІ КОШТИ ПІДПРИЄМСТВА

<i>Варіант</i>	<i>А</i>	<i>Б</i>	<i>В</i>	<i>Г</i>	<i>Д</i>	<i>Е</i>
1	50,0	2350	3000	190	600	1650
2	51,0	2340	3005	192	605	1660
3	51,5	2345	3010	194	610	1665
4	52,0	2350	3015	196	615	1670
5	52,5	2355	3020	198	620	1675
6	53,0	2360	3025	199	625	1680
7	53,5	2365	3030	200	630	1685
8	54,0	2370	3035	201	635	1690
9	54,5	2375	3040	202	640	1695
10	55,0	2380	3045	203	645	1700
11	55,5	2385	3050	204	650	1705
12	56,0	2390	3055	205	655	1710
13	56,5	2395	3060	206	660	1750
14	57,0	2400	3065	207	665	1720
15	57,5	2405	3070	208	670	1725
16	58,0	2410	3075	209	675	1730
17	58,5	2415	3080	210	680	1735
18	59,0	2420	3085	211	685	1740
19	59,5	2415	3090	212	690	1745
20	60,0	2420	3095	213	695	1750
21	60,5	2425	3100	214	700	1755
22	61,0	2430	3105	215	705	1760
23	61,5	2435	3110	216	710	1765
24	62,0	2440	3115	217	715	1770
25	62,5	2445	3120	218	720	1775

ІНВЕСТИЦІЙНА ТА ІНОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

<i>Варіант</i>	<i>А</i>	<i>Б</i>	<i>В</i>	<i>Г</i>	<i>Д</i>
1	85,5	600	10,0	31,0	50,0
2	85,6	605	10,2	31,2	51,0
3	85,7	610	10,4	31,3	51,5
4	85,8	615	10,6	31,5	52,0
5	85,9	620	10,8	31,6	52,5
6	86,0	625	11,0	31,7	53,0
7	86,1	630	11,2	31,9	53,5
8	86,2	635	11,4	32,0	54,0
9	86,3	640	11,6	32,1	54,5
10	86,4	645	11,8	32,4	55,0
11	86,5	650	12,0	32,5	55,5
12	86,6	655	12,2	32,6	56,0
13	86,7	660	12,4	32,7	56,5
14	86,8	665	12,6	32,9	57,0
15	86,9	670	12,8	33,0	57,5
16	87,0	675	13,0	31,2	58,0
17	87,1	680	13,2	31,3	58,5
18	87,2	685	13,4	31,5	59,0
19	87,3	690	13,6	31,4	59,5
20	87,4	695	13,8	31,6	60,0
21	87,5	700	14,0	31,9	60,5
22	87,6	705	14,2	31,8	61,0
23	87,7	710	14,4	31,7	61,5
24	87,8	715	14,6	32,0	62,0
25	87,9	720	14,8	32,5	62,5

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ**

<i>Варіант</i>	<i>А</i>	<i>Б</i>	<i>В</i>	<i>Г</i>	<i>Д</i>	<i>Е</i>	<i>Ж</i>
1	3000	5,00	7,0	1,15	4350	470	60
2	3005	5,10	7,2	1,16	4340	475	61
3	3010	5,15	7,4	1,17	4345	480	62
4	3015	5,20	7,6	1,18	4350	485	63
5	3020	5,25	7,8	1,19	4355	490	64
6	3025	5,30	8,0	1,20	4360	500	65
7	3030	5,35	8,2	1,21	4365	505	66
8	3035	5,40	8,4	1,22	4370	510	67
9	3040	5,45	8,6	1,23	4375	515	68
10	3045	5,50	8,8	1,24	4380	520	69
11	3050	5,55	9,0	1,25	4385	525	70
12	3055	5,60	7,1	1,26	4390	530	71
13	3060	5,65	7,3	1,27	4395	535	72
14	3065	5,70	7,5	1,28	4400	540	73
15	3070	5,75	7,7	1,29	4405	545	74
16	3075	5,80	7,9	1,30	4410	550	75
17	3080	5,85	8,1	1,31	4415	555	76
18	3085	5,90	8,3	1,32	4420	560	77
19	3090	5,95	8,5	1,33	4415	565	78
20	3095	6,00	8,7	1,34	4420	570	79
21	3100	6,05	8,9	1,35	4425	575	80
22	3105	6,10	9,1	1,36	4430	580	81
23	3110	6,15	9,3	1,37	4435	585	82
24	3115	6,20	9,5	1,38	4440	590	83
25	3120	6,25	9,7	1,39	4445	595	84

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ТА ЛІКВІДАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ

<i>Варіант</i>	<i>А</i>	<i>Б</i>	<i>В</i>
1	6000	3000	15000
2	6050	3005	15100
3	6100	3010	15200
4	6150	3015	15300
5	6200	3020	15400
6	6250	3025	15500
7	6300	3030	15600
8	6350	3035	15700
9	6400	3040	15800
10	6450	3045	15900
11	6500	3050	16000
12	6550	3055	16100
13	6600	3060	16200
14	6650	3065	16300
15	6700	3070	16400
16	6750	3075	16500
17	6800	3080	16600
18	6850	3085	16700
19	6900	3090	16800
20	6950	3095	16900
21	7000	3100	17000
22	7050	3105	17100
23	7100	3110	17200
24	7150	3115	17300
25	7200	3120	17400